

Scam

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน

นางสาววรรษยา พุทธิรัตน์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

แขนงวิชาวิทยาศาสตร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2551

Implementation of Clean Technology for Thai Vermicelli Factory

Miss Wanya Phuttirat

**An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Public Health in Industrial Environment Management**

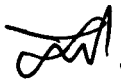
School of Health Science

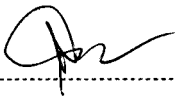
Sukhothai Thammathirat Open University

2008

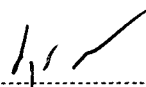
หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน
ชื่อและนามสกุล นางสาวรรรยา พุทธิรัตน์
แขนงวิชา สาธารณสุขศาสตร์
สาขาวิชา วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ปิติ พูนไชยศรี

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระได้ให้ความเห็นชอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ
ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ปิติ พูนไชยศรี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุดาว เลิศวิสุทธิไพบูลย์)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ อนุมัติให้รับการศึกษา
ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาสาธารณสุขศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.จัทกรกฤษณ์ สีวะชาเทพ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
วันที่ 8 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2552

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน
ผู้ศึกษานางสาว วรรณษา พุทธิรัตน์ **ปริญญา** สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม
 อุตสาหกรรม) **อาจารย์ที่ปรึกษา** รองศาสตราจารย์ปิติ พูนไชยศรี **ปีการศึกษา** 2551

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน การผลิตเส้นขนมจีนผู้ผลิตมีการปรับเปลี่ยนการใช้วัตถุดิบจากปลายข้าว ที่ต้อง
 หมักเองเป็นการใช้แป้งหมักขนมจีนที่ผลิตมาจากโรงงานแป้งขนมจีน ซึ่งโรงงานผลิตแป้งขนมจีนมี
 การใช้ทรัพยากรหลัก คือ ปลายข้าว น้ำ และในขั้นตอนของการผลิตจะมีการปล่อยของเสียต่างๆ คือ
 เศษปลายข้าว เศษแป้ง และน้ำเสียซึ่งประกอบด้วยสารอินทรีย์ที่ค่อนข้างสูง หากการจัดการ
 ไม่เหมาะสมอาจทำให้ทรัพยากรถูกใช้ไปอย่างไม่คุ้มค่าทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง และของเสียที่เกิดขึ้น
 อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ(1)ศึกษาสาเหตุการสูญเสียทรัพยากรในโรงงานผลิตแป้ง
 ขนมจีน โดยใช้หลักการของเทคโนโลยีสะอาด(2)ลดค่าใช้จ่ายของโรงงานตัวอย่างในด้าน ค่าน้ำประปา
 การสูญเสียวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตเมื่อนำหลักการของเทคโนโลยีสะอาดไป
 ประยุกต์ใช้

โดยการศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงกึ่งทดลอง ประยุกต์ใช้หลักและวิธีการตามคู่มือของการ
 ดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสะอาดที่เป็นที่ยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงงานผู้ผลิตแป้งขนมจีน
 จำนวน 1 โรงงาน ใช้ดัชนีชี้วัดการประเมินทางสิ่งแวดล้อมด้านวัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ ที่
 โรงงานใช้ต่อหน่วยวัตถุดิบเป็นตัวชี้วัดเปรียบเทียบในช่วงก่อนดำเนินการศึกษาและหลังการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า(1)สาเหตุการสูญเสียทรัพยากรของจุดต่างๆในกระบวนการผลิตมาจาก
 2 สาเหตุคือ วิธีปฏิบัติ และเทคโนโลยี (2)หลังการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดโรงงานสามารถลด
 ปริมาณการใช้น้ำประปา ต่อตันวัตถุดิบจาก 23.8 ลบ.ม./ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 13.0 ลบ.ม./ตัน
 ปลายข้าว ทำให้โรงงานสามารถประหยัดค่าน้ำประปาได้ 97.20 บาททุกการผลิต 1 ตันปลายข้าว และ
 สามารถลดปริมาณแป้งสูญเสียไปกับน้ำทิ้งจาก 62 กิโลกรัม/ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 43 กิโลกรัม/ตัน
 ปลายข้าว สามารถลดมูลค่าการสูญเสียลงได้ 237.50 บาททุกการผลิต 1 ตันปลายข้าว โดยเป็นยอดรวม
 ค่าใช้จ่ายที่ลดลงได้ทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าวเท่ากับ 334.7 บาท หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24
 ตัน/เดือน จะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียลงได้ 8,032.4 บาท/เดือน

คำสำคัญ เทคโนโลยีสะอาด โรงงานแป้งขนมจีน

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ปิติ พูนไชยศรี ประธานกรรมการการค้นคว้าอิสระ ผู้ซึ่งให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ งานการค้นคว้าอิสระเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้บริหารบริษัทปทุมไรชมิล แอนด์ แกรนารี จำกัด (มหาชน) ที่ได้เปิดโอกาสให้มีการดำเนินการวิจัยในบริษัทในครั้งนี้ ขอขอบคุณทีมงานเทคโนโลยีสะอาด และพนักงานทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการการค้นคว้าอิสระให้แล้วเสร็จไปด้วยดี

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช คุณพ่อ คุณแม่ เพื่อนนักศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้นคว้าอิสระครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้ตลอดมา

วรรยา พุทธิรัตน์

พฤษภาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	1
กรอบแนวคิดการวิจัย	2
วิธีการศึกษา	4
ขอบเขตการวิจัย	4
ข้อจำกัดในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
ขนมจีน	6
เทคโนโลยีสะอาด	10
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	27
การนำแนวทางเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในโรงงาน	27
แผนการดำเนินงาน	30
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	31
ข้อมูลทั่วไปของโรงงาน	31
กระบวนการผลิต การใช้ทรัพยากรและการจัดการของเสีย	32
การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป้งขนมจีน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	57
สรุปผลการวิจัย	57
อภิปรายผลการวิจัย	59
ข้อเสนอแนะ	61
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก	65
ก ปริมาณวัตถุดิบสูญเสียไปกับน้ำทิ้ง	66
ข การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกที่ 4 และ 12	69
ค การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกที่ 6	71
ประวัติผู้ศึกษา	73

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างกรณีศึกษาการใช้แนวทางเทคโนโลยีสะอาดในอุตสาหกรรมต่างๆ	22
ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานการค้นคว้าอิสระ	30
ตารางที่ 4.1 สรุปปริมาณการใช้ทรัพยากร และของเสียของโรงงานต่อเดือน	37
ตารางที่ 4.2 รายชื่อทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงาน	39
ตารางที่ 4.7 ตารางแสดงการสูญเสียสำคัญ	41
ตารางที่ 4.4 แสดงดัชนีวัดการประเมิน	42
ตารางที่ 4.5 แสดงการประเมินสาเหตุของการสูญเสีย	43
ตารางที่ 4.6 แสดงโอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน	46
ตารางที่ 4.7 แสดงโอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาดแบ่งตามความเป็นไปได้	47
ตารางที่ 4.8 สรุปผลการศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด	51
ตารางที่ 4.9 แผนกิจกรรมการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยาง	52
ตารางที่ 4.10 แผนกิจกรรมการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้	53
ตารางที่ 4.11 ตารางแสดงการเปรียบเทียบดัชนีวัดการประเมินก่อนและหลังดำเนินโครงการ ..	56
ตารางที่ 4.12 ตารางแสดงผลสำเร็จโดยใช้ส่วนต่างของดัชนีวัดการประเมิน (EPIs)	56

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 กระบวนการผลิตแป้งขนมจีน	8
ภาพที่ 2.2 กระบวนการผลิตเส้นขนมจีน	9
ภาพที่ 4.1 ผลิตภัณฑ์แป้งขนมจีนของโรงงาน	31
ภาพที่ 4.2 บ่อล้างและหมักปลายข้าว	32
ภาพที่ 4.3 ตะแกรงพักข้าวและเครื่องโม่ปลายข้าว	33
ภาพที่ 4.4 ขั้นตอนการอัดน้ำแป้ง	34
ภาพที่ 4.5 การบรรจุแป้งลงถุง	34
ภาพที่ 4.6 กระบวนการผลิตแป้งขนมจีนของ โรงงาน	35
ภาพที่ 4.7 กระบวนการผลิตแป้งหมัก จุดที่มีการใช้ทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสีย	40

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ขนมจีนเป็นอาหารที่ได้รับความนิยมในการบริโภคอย่างหนึ่งของคนไทย อดีตผู้ผลิตเส้นขนมจีนจะใช้การหมักปลายข้าวเพื่อนำไปผลิตเป็นเส้นขนมจีน แต่ในปัจจุบันตลาดมีการขยายตัวและผู้ผลิตเส้นปรับเปลี่ยนการใช้วัตถุดิบจากปลายข้าวที่ต้องหมักเองเป็นการใช้แป้งหมักขนมจีนที่ผลิตมาจากโรงงานเพื่อสะดวกในการผลิต ดังนั้น โรงงานอุตสาหกรรมแป้งขนมจีนจึงมีการก่อตั้งขึ้นเพื่อรองรับความต้องการดังกล่าว โดยมีการใช้ทรัพยากรหลัก คือ ปลายข้าว น้ำ โดยในขั้นตอนของการผลิต จะมีการปล่อยของเสียต่างๆคือ เศษปลายข้าว เศษแป้ง และน้ำเสียซึ่งประกอบด้วยสารอินทรีย์ที่ค่อนข้างสูง หากมีการจัดการไม่เหมาะสมอาจทำให้ทรัพยากรถูกใช้ไปอย่างไม่คุ้มค่าทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง และของเสียที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทำให้โรงงานต้องมีค่าใช้จ่ายในการกำจัด และบำบัดที่สูงเกินความจำเป็น การใช้แนวทางของเทคโนโลยีสะอาดซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการจัดการที่สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาภาคธุรกิจอุตสาหกรรมควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมได้นั้นจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้ โดยเทคโนโลยีสะอาดได้มุ่งเน้นที่การลดของเสียที่แหล่งกำเนิด โดยการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต หรือผลิตภัณฑ์ การใช้ซ้ำ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้การใช้วัตถุดิบ พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้เป็นของเสียน้อยที่สุดซึ่งจะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนการผลิตในอุตสาหกรรมแป้งขนมจีนเพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถแข่งขันในตลาดได้ และดำเนินการได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสาเหตุการสูญเสียทรัพยากรในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน โดยใช้หลักการของเทคโนโลยีสะอาด

2.2 เพื่อนำหลักการเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการลดค่าใช้จ่ายของโรงงานตัวอย่างในด้าน กำน้ำประปา การสูญเสียวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิต

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบความคิดทางทฤษฎีจะเป็นไปตามหลักการสำคัญของเทคโนโลยีสะอาด กล่าวคือ ประกอบด้วย การตรวจประเมินเบื้องต้นเพื่อประเมินหาความสูญเสียและพื้นที่ที่มีศักยภาพในการทำCT หลังจากนั้นจึงทำการตรวจประเมินโดยละเอียดเพื่อหาสาเหตุการสูญเสียทรัพยากรซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ และกำหนดแนวทางการแก้ไข/ป้องกันอย่างถูกต้องตรงจุด ที่เป็นปัญหาสำคัญเพื่อลดค่าใช้จ่ายของโรงงาน และทำการประยุกต์ใช้แนวทางที่ได้กำหนดไว้ โดยจัดทำแผนงานในกิจกรรมต่างๆและประเมินผลลัพธ์โดยพิจารณาจากค่าใช้จ่ายของโรงงานหลังการดำเนินการ

ประเมินเบื้องต้น
- รวบรวมข้อมูลค่าใช้จ่ายปัจจุบัน - ตำรวจแหล่งกำเนิดของเสีย/ทรัพยากรใช้มากมีแนวโน้มเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสูง - สร้างแผนภูมิกระบวนการผลิต

ประเมินละเอียด
- วัด ตรวจสอบ บันทึกตัวเลขทรัพยากรที่ใช้ ของเสียที่เกิดขึ้น - จัดทำสมดุลมวล มวลเข้าทั้งหมด = มวลออกทั้งหมด - ประเมินสาเหตุของการสูญเสียจาก 5 แหล่ง วัดดูคิบ เทคโนโลยี วิธีการปฏิบัติ ของเสีย และผลิตภัณฑ์ - กำหนดแนวทางการแก้ไข/ป้องกัน(CT option) โดยพิจารณาจากวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด 4 ประการ คือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์, เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต, การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่

นำไปประยุกต์ใช้
- จัดทำแผนงาน และนำเสนอแผนต่อผู้บริหาร - ปฏิบัติงานตามแผน

ตรวจติดตามผลการประยุกต์ใช้
- ติดตามผลการดำเนินการ - รวบรวมข้อมูลค่าใช้จ่ายหลังการประยุกต์ใช้CT - เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายก่อน – หลังการประยุกต์ใช้ CT

4. วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้มีรูปแบบการศึกษาเป็นการศึกษาวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ใช้วิธีการเลือกประชากร/กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงงานผลิตแป้งขนมจีน จำนวน 1 โรงงาน ได้แก่ บริษัทปทุมไรชมิล แอนด์ แกรนารี จำกัด (มหาชน) ดำเนินการประยุกต์หลักและวิธีการตามคู่มือของการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดหรือเทคโนโลยีสะอาดที่เป็นที่ยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติจริง ที่สำคัญได้แก่ หลักปฏิบัติ เทคโนโลยีที่สะอาด อุตสาหกรรมรายสาขาแป้งขนมจีน (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2549) คู่มือเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2544) คู่มือการตรวจประเมินเทคโนโลยีสะอาด(สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 2541) คู่มือเทคโนโลยีสะอาดสำหรับประชาชน(สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 2541)

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ดัชนีชี้วัดการประเมินทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators ; EPIs) ด้านวัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ ที่โรงงานใช้ต่อหน่วยวัตถุดิบ ได้แก่ ปริมาณน้ำประปา แป้งสูญเสียในกระบวนการผลิต เปรียบเทียบ ข้อมูลในช่วงก่อนดำเนินการศึกษาและหลังการศึกษา ที่ได้รับการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน

5. ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป้งขนมจีนที่ตั้งอยู่ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 แห่ง รวมถึงการส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยประกอบด้วยกิจกรรม

1. อบรมให้ความรู้แก่พนักงานในองค์กร
2. ศึกษาแหล่งกำเนิดของเสียและการใช้ทรัพยากร
3. จัดทำแผนผังกระบวนการผลิต
4. ประเมินละเอียด เก็บข้อมูล จัดทำสมุดมวล วิเคราะห์หาสาเหตุ
5. หาวิธีป้องกัน/แก้ไข (CT Options)
6. ศึกษาผลการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในสถานประกอบการ
7. ระยะเวลาศึกษาดังแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนเมษายน 2552

6. ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ไม่สามารถควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้สมบูรณ์ เช่น ขั้นตอนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการผลิต ถึงแม้ทางผู้วิจัยจะเลือกวิธีการป้องกันมลพิษที่เหมาะสมนำเสนอผู้บริหารไปแล้ว หากแต่ในการลงมือปฏิบัติตามทางเลือกที่เสนอ จะต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้บริหารโรงงาน ด้วยว่าจะนำไปปฏิบัติหรือไม่ ดังนั้นจึงอาจเป็นข้อจำกัดในการสรุปผลของการวิจัยอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปรต่าง ๆ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโดยมีการพัฒนา และปรับปรุงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแข่งขันตามหลักการของเทคโนโลยีสะอาด

7.2 ผู้ประกอบการมีค่าใช้จ่ายลดลงในด้าน ค่าน้ำประปา การสูญเสียวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ในกระบวนการการผลิตเมื่อนำหลักการของเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในการผลิต

7.3 ผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของเทคโนโลยีสะอาดสามารถดำเนินการผลิตแข่งขันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าตามหลักและวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด

7.4 เป็นแนวทางสำหรับอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกันนำไปประยุกต์ใช้ได้

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ขนมหจีน

เป็นผลิตภัณฑ์อาหารเส้นเก่าแก่ของประชาชนชาวไทย ซึ่งบริโภคกันมาช้านานตั้งแต่สมัยอยุธยาและมีการผลิตเพื่อบริโภคในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยบริโภคแทนข้าวได้ในแทบทุกมื้อของอาหาร ทั้งเช้า กลางวัน และเย็น เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีของชนชาวไทย ในทุกงานเทศกาล ตั้งแต่ทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานพิธีต่างๆ ซึ่งทำกันในระดับครัวเรือน ในหมู่บ้านชุมชน หรือเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน หรืออุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ในปัจจุบันมีรูปแบบขนมหจีนแบบหมัก (หรือขนมหจีนแป็งหมัก) ,ขนมหจีนแบบไม่หมัก (หรือขนมหจีนแป็งสด) ,และขนมหจีนแห้งกึ่งสำเร็จรูป (อรอนงค์ นัยวิกุล 2547: 257)

1.1 วัตถุประสงค์หลักที่ใช้ในการผลิตขนมหจีน

1.1.1 ข้าว ใช้ข้าวเจ้าหรือปลายข้าวเจ้าหัก การเลือกข้าวเพื่อทำขนมหจีนต้องคำนึงถึงปัจจัย เช่นพันธุ์ข้าว แหล่งที่ปลูก วิธีการสี และอายุการเก็บ สำหรับพันธุ์ข้าวที่เลือกใช้ส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ข้าวที่มีอมิโลสสูงเช่น พันธุ์เหลืองประทิว กข13 และต้องเป็นข้าวที่มีอายุการเก็บมากกว่า 3 เดือนขึ้นไปเมื่อนำมาทดสอบด้วยวิธีการหุงสุกข้าวที่ได้จะเป็นข้าวที่มีความแข็งและร่วน

1.1.2 น้ำ ควรใช้น้ำสะอาดปราศจากสิ่งแขวนลอย มีความกระด้างต่ำถ้าเป็นน้ำบาดาลควรสูบขึ้นมาพักไว้ เพื่อให้ไอออนเหล็กตกตะกอน แล้วจึงนำไปทำให้หายกระด้าง ถ้าเป็นน้ำประปาไม่ควรมิตลอรินมากเกินไปจะทำให้ผลิตภัณฑ์ มีกลิ่นผิดปกติ ถ้าน้ำขุ่นจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีสีคล้ำไม่น่ารับประทาน

1.1.3 เกลือ ใช้เกลือป่นหรือเกลือเม็ดใส่ในขณะ โม่แป็งหรืออนนน้ำแป็งปริมาณที่ใช้ คือ เกลือร้อยละ 7 ถ้าปลายข้าวที่ใช้เป็นข้าวแข็งหรือเก่าอาจใช้เกลือร้อยละ 4 ของน้ำหนักข้าวเกลือจะช่วย ป้องกันขนมหจีนเน่าเมื่อทิ้งรอการ ตกตะกอนของน้ำแป็ง

1.2 กระบวนการผลิตแป็งและเส้นขนมหจีน ขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตของอุตสาหกรรมแป็งขนมหจีนในประเทศไทยสามารถแยกพิจารณาได้ 3 ลักษณะ คือการผลิตแป็งขนมหจีน (ข้าว-แป็ง)

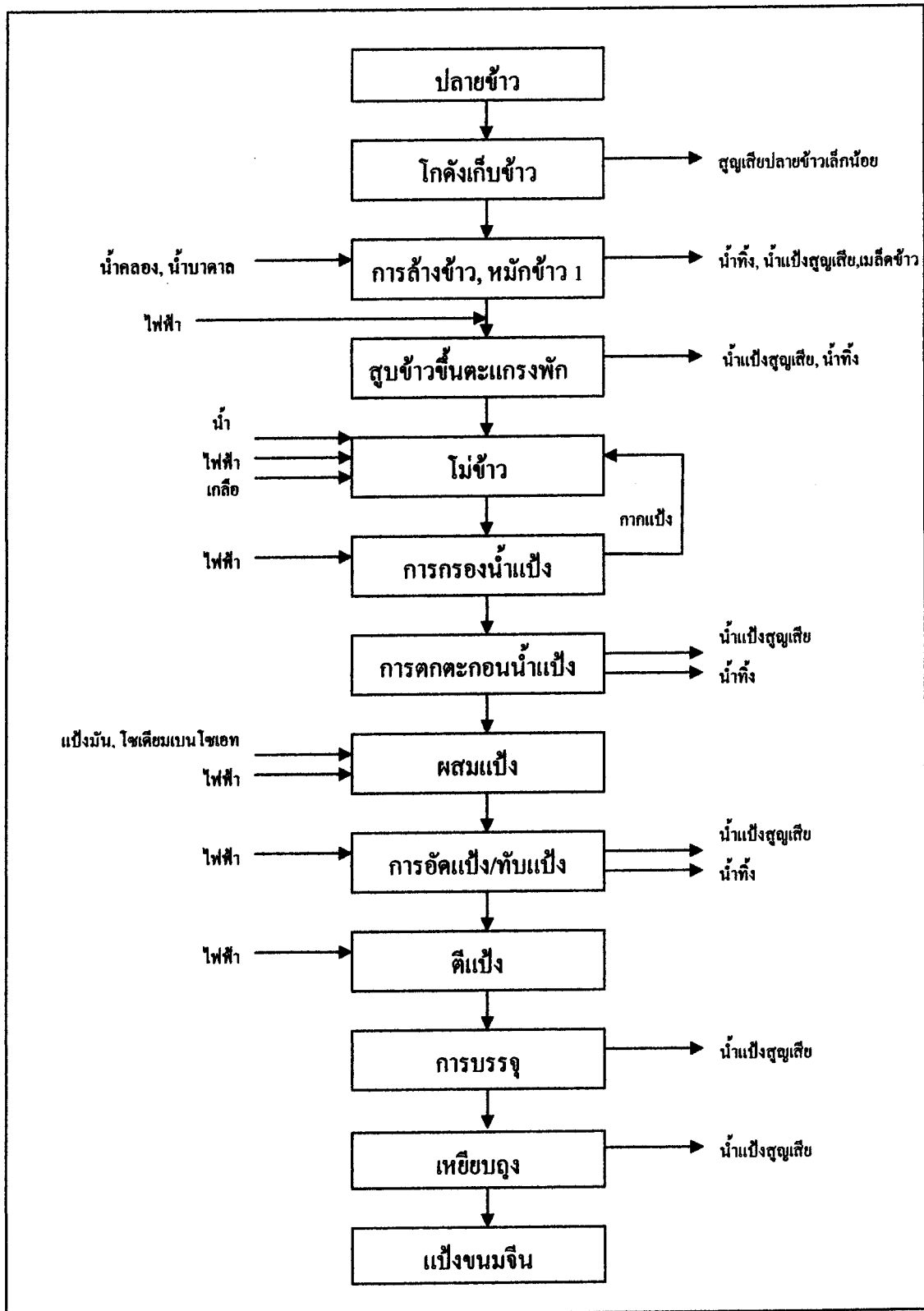
การผลิตเส้นขนมจีน (ข้าว-แป้ง-เส้น) และปัจจุบันเริ่มมีการผลิตเส้นขนมจีนจากการนำแป้งขนมจีนที่สำเร็จรูปมาผลิตเป็นเส้นขนมจีน (แป้ง-เส้น) (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2549: พ2-1-พ2-4) ขายได้หมดวันต่อวันตามแต่ลูกค้าจะสั่งและสามารถทิ้งน้ำที่ใช้ใน การผลิตลงสู่ท่อน้ำทิ้งได้ จึงปรากฏมีโรงงานผลิตแป้งหมักเพื่อใช้ผลิตขนมจีนออกขายกันเป็นที่แพร่หลาย (ลาวัญย์ ไกรเดช 2546: 84) ขั้นตอนดังกล่าวสามารถอธิบายได้โดยสังเขปดังนี้

1.2.1 ขั้นตอนการผลิตแป้งขนมจีน

ขั้นตอนการผลิตแป้งขนมจีนซึ่งเริ่มต้นด้วยการนำปลายข้าวสารมาล้างด้วยน้ำสะอาด 2-3 ครั้ง เมื่อข้าวสารสะอาดดีแล้วจึงนำไปหมักเป็นเวลา 3-5 วัน ให้ข้าวเปื่อย เมื่อหมักได้ที่แล้วนำมาล้างด้วยน้ำ สะอาด หลังจากนั้นนำไปเข้าเครื่องบดและร่อน ก่อนที่จะนำไปพักไว้ที่บ่อพักอีก 1 วัน หลังจากนั้นจึงถ่ายน้ำออก แล้วนำแป้งเข้าเครื่องอัดเพื่อบีบน้ำออก อีกครั้งหนึ่งจนได้เป็นก้อนแป้งเพื่อจำหน่ายสำหรับทำเป็นเส้นขนมจีน ต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 2.1

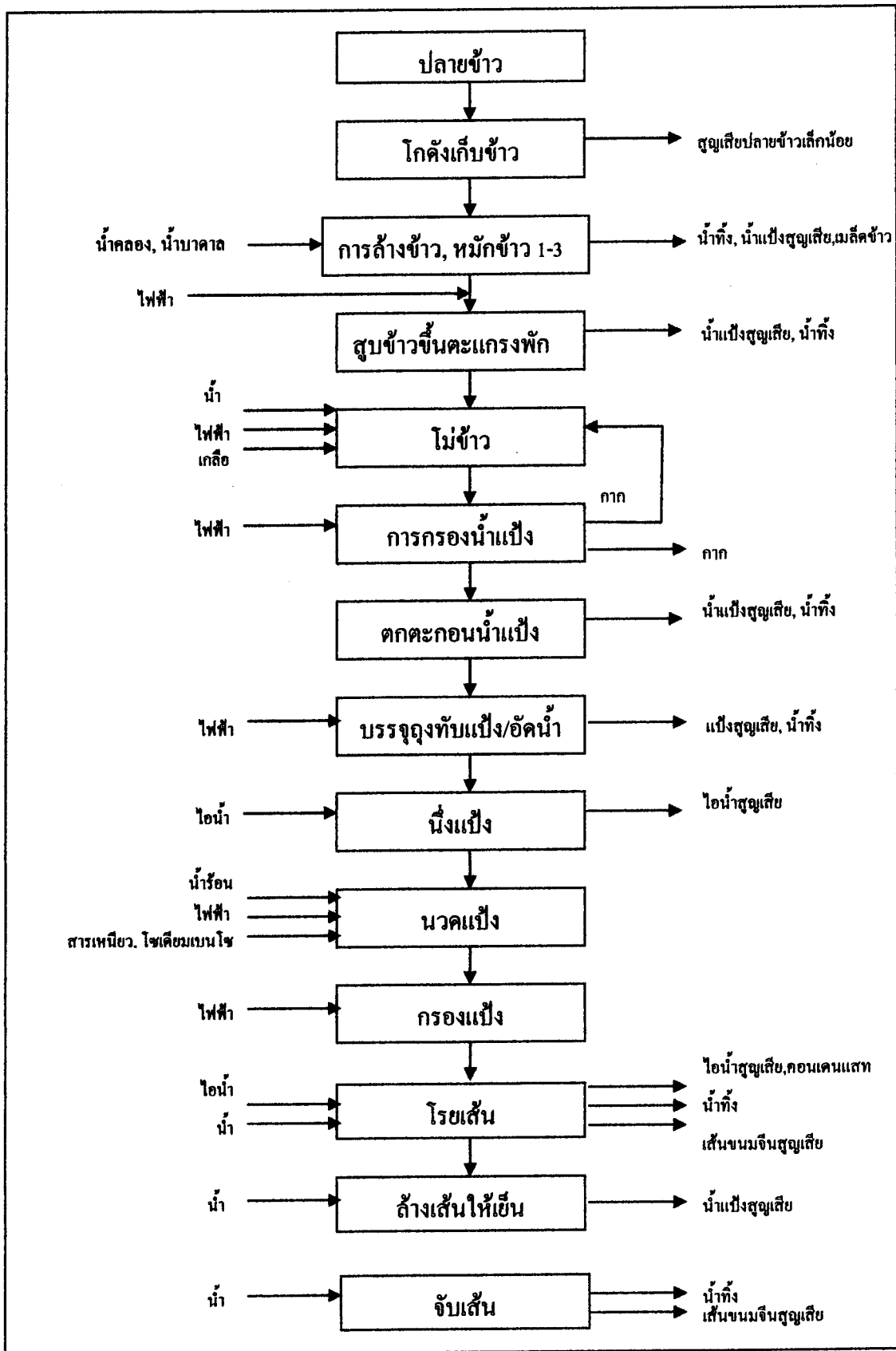
1.2.2 ขั้นตอนการผลิตแป้งเพื่อทำเส้นขนมจีน

ขั้นตอนการผลิตแป้งเพื่อทำเส้นขนมจีนซึ่งเริ่มต้นด้วยการนำปลายข้าวสารมาล้างด้วยน้ำสะอาด 2-3 ครั้ง เมื่อข้าวสารสะอาดดีแล้วจึงนำไปหมักเป็นเวลา 3-5 วัน ให้ข้าวเปื่อย เมื่อหมักได้ที่แล้วนำมาล้างด้วยน้ำสะอาด หลังจากนั้น นำไปเข้าเครื่องโม่ให้ละเอียดจะได้แป้งตั้งพักน้ำแป้งที่ไว้ในถังพัก ไม่ต่ำกว่า 4 ชม.เพื่อให้แป้งตกตะกอนแยกจากน้ำกรอง ด้วยผ้าขาวบาง จากนั้นนำไปใส่ถุงผ้าแล้วนำของที่มี น้ำหนักมาทับที่ถุงผ้า 5-6 ชั่วโมง เพื่อให้แห้งจะได้เนื้อแป้งหมาดๆจับกันเป็นก้อน เมื่อได้เนื้อแป้งที่จับกันเป็นก้อนแล้วนำไปนึ่งประมาณ 15-20 นาที ให้แป้งครึ่งสุกครึ่งดิบ หลังจากนั้นนำแป้งที่จับตัวกันเป็นก้อน แล้วมาเข้าเครื่องนวดแป้งพร้อมกับผสมน้ำ ร้อนให้เป็นแป้งเหลว แล้วผ่านเครื่องกรองแป้งละเอียดอีกครั้ง หนึ่ง เพื่อแยกเศษแป้งที่ไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกันออก นำแป้งที่ผ่านการกรองครั้งที่ 2 แล้วเข้าเครื่องโรยเส้น โดยแป้งจะถูกรีดผ่านแว่นโรยออกมาเป็นเส้นขนมจีนลงในกะทะน้ำเดือดที่ต้มรออยู่ เมื่อต้มเส้นขนมจีนสุก ดีแล้วจึงใช้ภาชนะตักขึ้นมาล้างในน้ำ เย็นที่เตรียมไว้เทใส่ภาชนะที่มีน้ำเย็นสะอาดอยู่เพื่อเตรียมจับเป็นหัวใส่ภาชนะไว้รอจำหน่ายต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.1 กระบวนการผลิตแป้งขนมจีน

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม (2549)

ภาพที่ 2.2 กระบวนการผลิตเส้นขนมจีน

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม (2549)

1.2.3 ขั้นตอนการผลิตเส้นขนมจีนจากการนำแป้งสำเร็จรูปมาใช้

ขั้นตอนการผลิตเส้นขนมจีนจากการนำแป้งสำเร็จรูปมาใช้ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการนำแป้งสำเร็จรูปมาทำการนึ่งหรือต้มเป็นเวลา 15-20 นาที แล้วมาเข้าเครื่องนวดแป้งพร้อมกับผสมน้ำร้อนให้เป็น แป้งเหลวแล้วผ่านเครื่องกรองแป้ง ละเอียดอีกครั้งหนึ่งเพื่อแยกเศษแป้งที่ไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกันออกและเข้าเครื่องโรยเส้น โดยแป้งจะถูกรีดผ่านแว่น โรยออกมาเป็นเส้นขนมจีนลงในกระทะน้ำเดือดที่ต้มรออยู่ เมื่อต้มเส้นขนมจีนสุกดีแล้ว จึงใช้ภาชนะตักขึ้นมาล้างในน้ำเย็นที่เตรียมไว้เทใส่ ภาชนะที่มีน้ำเย็นสะอาดอยู่ เพื่อเตรียมจับเป็นหัวใส่ ภาชนะไว้รอจำหน่ายต่อไป

2. เทคโนโลยีสะอาด

เทคโนโลยีสะอาด เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด หรือการผลิตที่สะอาดขึ้นซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Cleaner Technology หรือ Cleaner Production เรียกกันในหมู่วิชาการอย่างย่อ ๆ ว่า CP หรือ CT หรืออาจเรียกว่าการป้องกันมลพิษ (P2) หรือการลดของเสีย (Waste Minimization) ความหมายของคำว่า การผลิตที่สะอาดขึ้น ได้มีความพยายามที่จะถูกกำหนดขึ้นมาโดย UNEP Production Program ที่ตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งมีคำที่นำมาใช้สัมพันธ์กันหลายคำ ประเทศอินเดียใช้คำว่า การลดของเสียให้น้อยที่สุด (waste minimization) ประเทศเนเธอร์แลนด์คำว่า การป้องกันของเสียและการปล่อยของเสียออก (waste and emissions prevention) ประเทศอเมริกาใช้คำว่า “ การลดของเสียจากแหล่ง”(พัฒนา มุลพฤษ์ 2545:7-1) ซึ่งทั้งหมดมีแนวคิดเหมือนกันในการลดมลพิษในกระบวนการผลิต การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมรวมถึงการประหยัดพลังงานที่ใช้ในการผลิต

2.1 ความเป็นมาของเทคโนโลยีสะอาด

เทคโนโลยีสะอาด เข้าใจว่าเริ่มมาจาก โครงการ Industry and environment : Programs Activity Centre อันเป็นงานของ United Nations Environment Programs หรือที่มีชื่อย่อว่า UNEP IE/PAC มีสำนักงานอยู่ที่ปารีส ซึ่งเป็นหน่วยงานจัดทำหลักการของเทคโนโลยีสะอาดขึ้น และใช้เฉพาะในกลุ่มอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ กิจกรรมได้เริ่มในปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา และได้แพร่ขยายเป็นวงกว้างมากขึ้นไปทั่วโลก โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย เทคโนโลยีสะอาดเริ่มมีบทบาทมากขึ้นและได้หยิบยกขึ้นเป็นประเด็นสำคัญในระเบียบวาระการประชุมที่ 21 (Agenda 21) ของการประชุมระดับโลกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

(UNCED) ที่กรุงริโอ เด จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2532 ที่ประชุมกำหนดให้ประเทศสมาชิกตระหนักถึงการรักษาสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนา ที่ประชุมมุ่งหวังให้ประเทศสมาชิกร่วมกันลดการก่อกมลพิษ ลดการเกิดของเสียจากกระบวนการผลิตให้น้อยลง เน้นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติในการผลิต เช่น การใช้น้ำในปริมาณที่เหมาะสมและลดการ สูญเสียน้ำ การประหยัดพลังงานทุกรูปแบบ อาทิ การประหยัดพลังงานไฟฟ้า การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น (ชเนศ ศรีสถิตย์ 2549: 1-3)

ดังนั้น เทคโนโลยีสะอาดจึงได้มีการนำไปใช้กันทั่วโลกแต่อาจจะใช้ชื่อต่างกันไป โดยหัวใจสำคัญของเทคโนโลยีสะอาดนั้นเหมือนกัน

สำหรับประเทศไทยเริ่มการใช้เทคโนโลยีสะอาดตั้งแต่ พ.ศ. 2533 โดยเป็นโครงการช่วยเหลือแบบสองฝ่าย เช่น โครงการ USAID-FIT/IEM ระหว่างปี พ.ศ. 2533-เดือนกันยายน พ.ศ. 2538 โครงการDANCED-TEI-FIT/IEM เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2539 เป็นต้น และมีการใช้มากที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากช่วงนั้นประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจจึงต้องห้ามมาตรการประหยัดทุกวิถีทาง ซึ่งหลักการเทคโนโลยีสะอาดสามารถนำมาใช้ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์

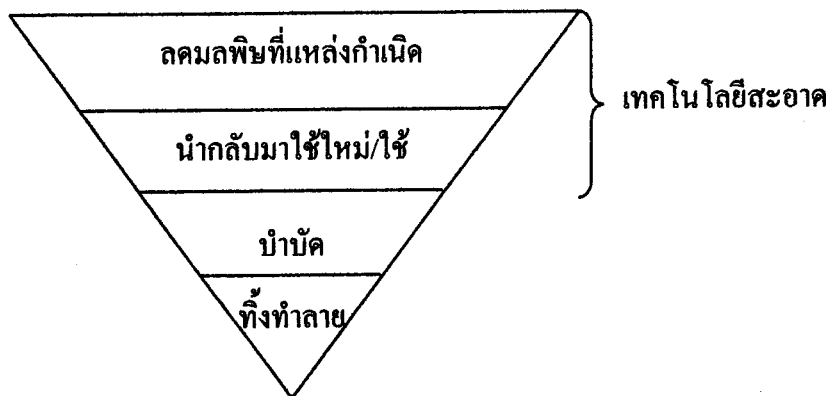
2.2 ความหมายของเทคโนโลยีสะอาด

เทคโนโลยีสะอาด ตามการให้ความหมายของสภาสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม หมายถึง การพัฒนา เปลี่ยนแปลงปรับปรุงอย่างต่อเนื่องของกระบวนการผลิต การบริการ และการบริโภค โดยก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสี่ยงอันจะเกิดขึ้นกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ในขณะนั้น และต้องมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งทำได้โดยการลดมลพิษที่แหล่งกำเนิดและการใช้ซ้ำ และ/ การเปลี่ยนแปลงเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่โดยได้รับความร่วมมือจากทุกคนในองค์กร บ้านและชุมชน(สถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 2541) ส่วนกรมโรงงานอุตสาหกรรมได้ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันไว้ว่า เทคโนโลยีสะอาด หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อให้การใช้ วัตถุดิบ พลังงาน และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้เปลี่ยนเป็นของเสียน้อยที่สุด หรือไม่มีเลย จึงเป็นการลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด ทั้งนี้ รวมถึงการเปลี่ยนวัตถุดิบ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งจะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนในการผลิตไปพร้อมกัน (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2544)

2.3 หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้เทคโนโลยีสะอาด

หลักการของเทคโนโลยีสะอาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การใช้ทรัพยากร และลดการเกิดมลพิษต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม คือ การลดมลพิษที่แหล่งกำเนิดเพื่อขจัดปัญหาการสูญเสียและการเกิดมลพิษที่ต้นตอและหากยังมีการเสียเกิดขึ้นต้องพยายามนำของเสียเหล่านั้น

กลับมาใช้ซ้ำหรือนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้มีของเสียที่ต้องทำการบำบัดหรือฝังทิ้งเหลือน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

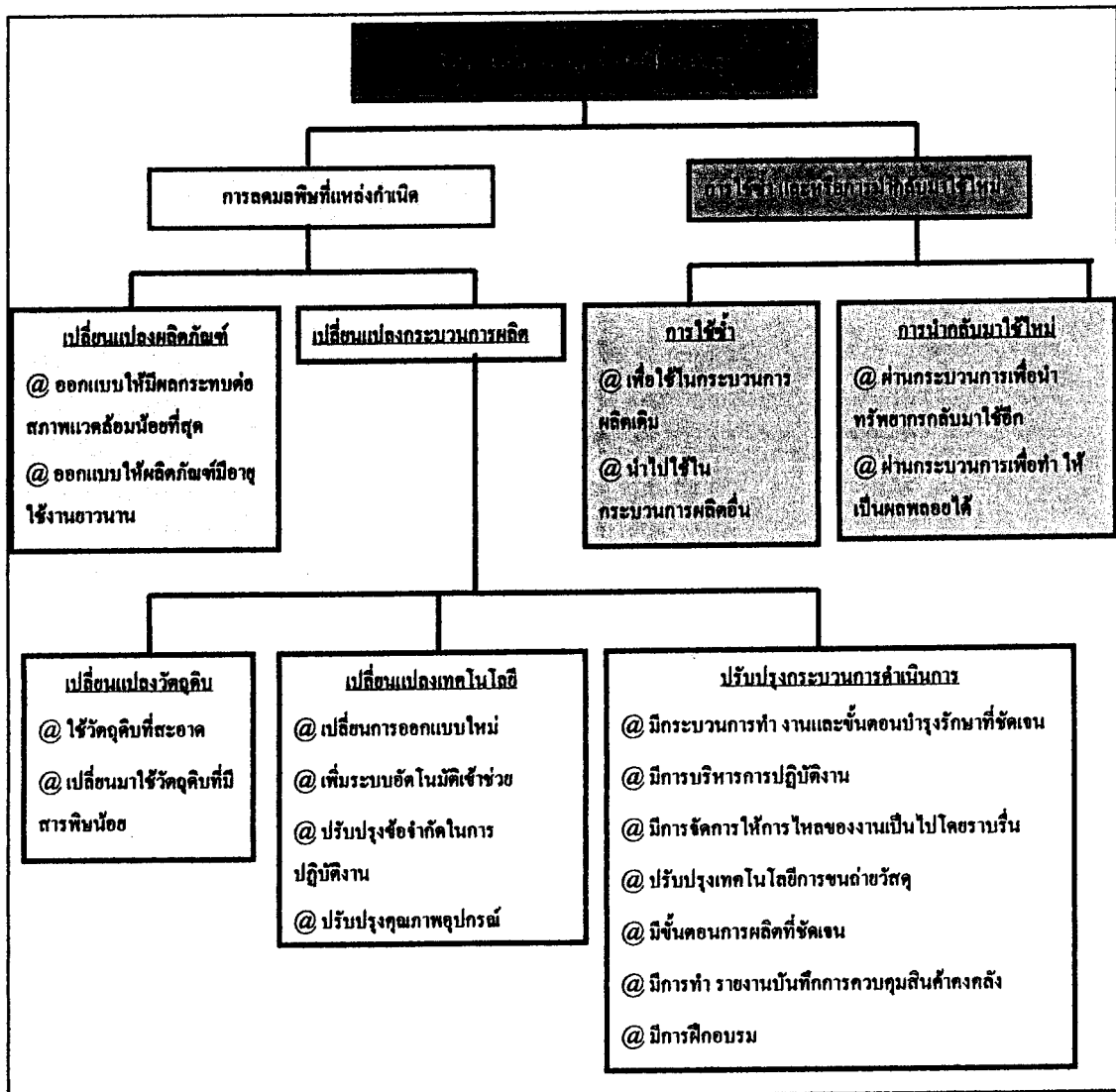
ภาพที่ 2.3 ลำดับความสำคัญในการจัดการของเสีย

2.4 วิธีการของเทคโนโลยีสะอาด

วิธีการของเทคโนโลยีสะอาดมี 2 วิธีการหลักได้แก่ การลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด การใช้ซ้ำหรือนำกลับมาใช้ใหม่ ดังแสดงโดยภาพที่ 2.4

2.4.1 การลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด ต้องมีการค้นหาแหล่งกำเนิดของเสียหรือมลพิษ และวิเคราะห์หาสาเหตุว่าของเสียหรือมลพิษเหล่านั้นเกิดอย่างไร การลดมลพิษสามารถทำได้โดย

1) **การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ (Product Reformulation)** เป็นการปรับปรุงในรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดการเกิดสารมลพิษ โดยพัฒนาการออกแบบให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีอายุการทำงานยาวนาน ทำให้อยู่ในรูปสารละลายเข้มข้นเพื่อลดจำนวนบรรจุภัณฑ์ หรือเปลี่ยนเป็นรูปสารละลายผงเพื่อเพิ่มอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ ยกเลิกหีบห่อที่ไม่จำเป็น

ภาพที่ 2.4 เทคนิคของเทคโนโลยีสะอาด

ที่มา : สถาบันอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2541)

2) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต (Process Change) สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- (1) การเปลี่ยนแปลงวัตถุดิบ (Input Material Change) โดยการลดหรือกำจัดวัสดุอันตรายที่เข้าสู่การผลิต โดยการเลือกใช้วัตถุดิบที่สะอาด มีสารพิษน้อย เช่น การยกเลิกหรือลดการใช้วัตถุดิบที่เป็นอันตรายหรือสารที่ก่อมลพิษสูง และถ้าหากเป็นสิ่งปนเปื้อนมากับวัตถุดิบหากเป็นไปได้

ได้ควรมีการกำจัดออกตั้งแต่แหล่งที่มาก่อนที่จะขนเข้าสู่โรงงานเพื่อเข้าสู่กระบวนการผลิต

- (2) *การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี (Technology Improvement)* โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการ กลไกในกระบวนการผลิต หรือปรับปรุงอุปกรณ์ในสายการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือลดการสูญเสีย เปลี่ยนการออกแบบใหม่ เพิ่มระบบอัตโนมัติเข้าช่วย ปรับปรุงข้อจำกัดในการปฏิบัติงานและการใช้เทคโนโลยี รวมถึงการปรับผังในการติดตั้งเครื่องจักร เป็นต้น
- (3) *การปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน (Operational Improvement)* โดยการปรับปรุงการบริหารระบบการวางแผนและควบคุมการผลิต เพื่อเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มีกระบวนการทำงานและขั้นตอนการบำรุงรักษาที่ชัดเจน มีการบริหารการปฏิบัติงาน มีการฝึกอบรม มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง มีระบบการจัดเก็บในโกดัง ชั้นเก็บของ ใช้ระบบ First in – First out เพื่อลดการสูญเสียจากคุณภาพของผลิตภัณฑ์ มีการวางแผนซ่อมบำรุงเครื่องจักรอุปกรณ์ หลีกเลี่ยงการรวมของเสียต่างชนิดเข้าด้วยกัน

2.4.2 การใช้ซ้ำ (Reuse) หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เป็นขั้นตอนในการจัดการของเสียที่ต้องพิจารณาหลังจากการเลือกใช้วิธีการต่างๆ ในการลดปริมาณของเสีย โดยอาศัยหลักการของเสียที่เกิดขึ้นจากจุดหนึ่งอาจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอีกจุดหนึ่งหรือแม้แต่กับจุดเดิม

- 1) *การใช้ซ้ำ (Reuse)* เป็นการนำของเสียจากกระบวนการผลิตมาใช้ซ้ำ โดยนำกลับมาใช้ใหม่โดยตรงเพื่อใช้ในการผลิตเดิม หรือใช้กระบวนการอื่น เช่น การนำขวดที่ใช้แล้วมาล้างเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ การนำน้ำหล่อเย็นกลับมาใช้ใหม่ การนำเศษผ้าจากการตัดเย็บไปใส่ที่นอนแทนนุ่น
- 2) *การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)* เป็นการนำของเสียไปผ่านกระบวนการเพื่อนำกลับมาใช้อีกหรือเป็นผลพลอยได้ที่มีมูลค่าเพิ่ม (Value Added by Product) เช่น การนำ

พลาสติกมาหลอมใหม่ ผลิตตะกั่วจากการหลอมเบตเตอรีเก่า การนำน้ำนิ่งปลาใน โรงงานผลิตปลาทูน่ากระป๋องมาทำขอสปริงรส

2.5 วิธีการขั้นตอนการทำเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด

วิธีการทำเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (CT) ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักการของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การวางแผนและจัดตั้งทีม CT การตรวจประเมินเบื้องต้น การตรวจประเมิน โดยละเอียด ศึกษาความเป็นไปได้ ลงมือปฏิบัติและติดตามประเมินผล (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2544)

2.5.1 ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนและจัดตั้งทีม CT (Planning & Organization)

มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และเพื่อให้ทีม CT สำหรับเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน กิจกรรมสำคัญที่ต้องดำเนินการในขั้นนี้ คือ การขอความเห็นชอบจากฝ่ายบริหารเพื่อจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อมองค์กร การจัดตั้งทีม CT เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำ CT และการพิจารณาถึงอุปสรรคซึ่งอาจมีผลต่อการดำเนินการ

1) มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และเพื่อให้ทีม CT สำหรับเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน กิจกรรมสำคัญที่ต้องดำเนินการในขั้นนี้ คือ การขอความเห็นชอบจากฝ่ายบริหารเพื่อจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อมองค์กร การจัดตั้งทีม CT เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำ CT และการพิจารณาถึงอุปสรรคซึ่งอาจมีผลต่อการดำเนินการ

2) ทีม CT ประกอบด้วยหัวหน้าและสมาชิกในทีม ซึ่งจำนวนสมาชิกทีมควรเป็นเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับขนาดและความเหมาะสมของแต่ละโรงงาน คุณสมบัติที่สำคัญของหัวหน้าทีม ควรเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เพียงพอที่จะดำเนินงาน CT อย่างมีประสิทธิภาพ ควรเป็นคนมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในผลสำเร็จของการตรวจประเมิน สำหรับสมาชิกของทีมควรเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้และความใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ ช่างสังเกต มีความคิดเป็นระบบ ชอบจดบันทึก เป็นนักปฏิบัติ และมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จ โดยสมาชิกทีมควรเป็นตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายบริหาร ฝ่ายผลิต ฝ่ายวิศวกรรมและสิ่งแวดล้อม ฝ่ายควบคุมคุณภาพ ฝ่ายซ่อมบำรุง ฝ่ายจัดซื้อ/จำหน่าย หรืออาจมีบุคคลจากภายนอกมาร่วมทีม CT ด้วย เนื่องจากจะนำความคิดใหม่ๆ มีมุมมองกว้างไกลและที่สำคัญคือจะไม่มีความลำเอียงหรือมองข้ามสิ่งสำคัญ โดยสามารถระบุหน้าที่ของทีม CT ได้ดังนี้

- (1) รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ จัดทำแผนภูมิการผลิตและแบ่งหน่วยการผลิตย่อย
- (2) รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆจัดทำแผนภูมิการผลิตและแบ่งหน่วยการผลิตย่อย
- (3) เก็บข้อมูล เพิ่มเติมที่จำเป็นในการจัดทำสมดุลมวล

- (4) นำเสนอทางเลือกด้าน CT
- (5) ศึกษาความเป็นไปได้ของทางเลือกต่างๆ
- (6) จัดทำขั้นตอนการปฏิบัติของทางเลือกด้าน CT ที่ได้รับเลือก
- (7) ติดตามประเมินผล

2.5.2 ขั้นตอนที่ 2 การตรวจประเมินเบื้องต้น (Pre-Assessment)

การตรวจประเมินเบื้องต้น จะเป็นการประเมินหาความสูญเสียและบริเวณที่มีศักยภาพในการทำ CT โดยรวม โดยอาศัยหลักสามัญสำนึกเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่ลงลึกในรายละเอียด ผลจากการประเมินนี้จะบ่งชี้บริเวณที่ต้องการทำการตรวจประเมินโดยละเอียด กิจกรรมสำคัญที่ต้องดำเนินการในการตรวจประเมินเบื้องต้นสำหรับนำมาใช้ในการตรวจประเมินที่ต้องการทำการตรวจประเมินโดยละเอียด มีหัวข้อดังนี้ การจัดทำแผนภูมิการผลิตการประเมินมวลและพลังงานที่เข้าและออกในแต่ละขั้นตอนการผลิต การกำหนดพื้นที่หรือบริเวณที่จะตรวจประเมินโดยละเอียด

- 1) การจัดทำแผนภูมิการผลิต ทีมงาน CT จะต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการเดินสำรวจภายในโรงงานในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่จุดรับวัตถุดิบจนถึงขั้นตอนสุดท้ายจนได้ผลิตภัณฑ์ออกมาและนำมารวบรวม และจัดทำแผนภูมิการผลิต และแก้ไขให้ถูกต้องตามความเป็นจริงข้อมูลสำคัญที่ควรจัดเก็บในขั้นประเมินนี้ คือ แผนผังหน่วยผลิต จำนวนพนักงาน และการจัดองค์กร แผนภูมิกระบวนการผลิต ข้อมูลการใช้พลังงาน วัตถุดิบ น้ำ ผลิตภัณฑ์ และของเสีย รวมถึงการบำบัด แผนผังบริเวณใกล้เคียง แหล่งน้ำ การระบายน้ำและชุมชนใกล้เคียง
- 2) การประเมินมวลและพลังงาน ที่เข้าออกในแต่ละขั้นตอนการผลิตภายในขั้นตอนนี้ คือ การประมาณการ ปริมาณวัตถุดิบ สารเคมี ผลิตภัณฑ์ ผลพลอยได้ พลังงาน น้ำ และของเสียในแต่ละหน่วยการผลิต รวมทั้งคุณลักษณะ ผลการประเมินนี้เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา กำหนดจุดที่จะประเมินโดยละเอียดต่อไป
- 3) การกำหนดพื้นที่หรือบริเวณที่จะตรวจประเมิน โดยละเอียดซึ่งหลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนการผลิตในเรื่องการใช้ทรัพยากรและการสูญเสียทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพแล้ว ให้นำมาจัดลำดับความสำคัญ บริเวณ หรือหน่วยการผลิตที่จะดำเนินการตรวจประเมินโดยละเอียด โดยการให้น้ำหนักคะแนนในประเด็น ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
 - (1) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
 - (2) ค่าความสูญเสีย
 - (3) มีทางเลือกด้าน CT ค่อนข้างมากและเด่นชัด
 - (4) เป็นที่ยอมรับของทุกคนในทีม CT และผู้เกี่ยวข้อง

2.5.3 ขั้นตอนที่ 3 การตรวจประเมินโดยละเอียด (Detailed Audit)

วัตถุประสงค์ของการตรวจประเมินโดยละเอียดนี้ เพื่อหาทางเลือกด้านเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (CT option) กิจกรรมสำคัญที่ต้องดำเนินงานในขั้นตอนนี้ คือ การจัดทำสมดุลมวล และ/หรือสมดุลพลังงานของหน่วยการผลิตที่สนใจ การตรวจประเมินหาสาเหตุของการสูญเสีย การสร้างทางเลือกด้าน CT การคัดเลือกทางเลือก (CT-option)

1) **จัดทำสมดุลมวล การทำสมดุลและ / หรือสมดุลพลังงาน** จะมุ่งเน้นเฉพาะหน่วยการผลิตที่สนใจ โดยให้พิจารณามวลเข้าสู่หน่วยการผลิต ว่าเกิดปฏิกิริยาเคมีในหน่วยการผลิตหรือไม่ คummวลออกจากหน่วยการผลิต ตลอดจนดูว่ามีการหมุนเวียนมวลกลับมาใช้ใหม่หรือไม่ ทั้งนี้ในการพิจารณาให้ยึดหลักพื้นฐานของสมดุลมวลที่ว่า

$$\text{มวลเข้าทั้งหมด} = \text{มวลออกทั้งหมด}$$

2) **ตรวจประเมินหาสาเหตุการสูญเสีย** เพื่อหาแหล่งกำเนิดและหาสาเหตุของการสูญเสียวัตถุดิบรวมทั้งการประมาณค่าการสูญเสีย ซึ่งข้อมูลจากการทำสมดุลมวลจะช่วยให้หาสาเหตุได้ง่ายและชัดเจน และนำไปสู่การคัดเลือกทางเลือกด้าน CT ต่อไป โดยสาเหตุการสูญเสียจาก 5 แหล่งสำคัญ มีดังนี้

- (1) **วัตถุดิบ** เช่น ใช้วัตถุดิบคุณภาพต่ำ ขาดการตรวจสอบคุณภาพ การจัดเก็บไม่เหมาะสม เป็นต้น
- (2) **เทคโนโลยี** ด้านการออกแบบอุปกรณ์และกระบวนการ เช่น อุปกรณ์ไม่เหมาะสม วัสดุคุณภาพต่ำ ด้านเทคโนโลยี เช่น ใช้เทคโนโลยีล้ำสมัย สิ้นเปลือง ใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม เป็นต้น ด้านการวางผัง เช่น ขยายการผลิตโดยขาดแผนการ การวางผังไม่เหมาะสม การขนถ่ายไม่เป็นระบบ เป็นต้น
- (3) **วิธีปฏิบัติการ** เช่น คนงานค่อยคุณภาพ ทำงานตามใจชอบ ขาดการฝึกอบรม ผู้บริหารสนใจแต่การผลิตไม่สนใจคนงาน เป็นต้น
- (4) **ของเสีย** เช่น ไม่มีการแยกสายของเสียแต่ละชนิด ไม่มีการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น
- (5) **ผลิตภัณฑ์** เช่น มาตรฐานสูงไป การออกแบบผลิตภัณฑ์ไม่เหมาะสม บรรจุภัณฑ์ไม่ดี เป็นต้น

3) สร้างทางเลือกด้าน CT เมื่อได้ข้อมูลสมมูลมวลและทราบแหล่งกำเนิด และสาเหตุของการสูญเสีย รวมทั้งมูลค่าการสูญเสียก็จะเข้าสู่การระดมความคิดของทีม CT และผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การลดการสูญเสียดังกล่าว โดยประเภททางเลือก CT สำหรับใช้เพื่อลดการสูญเสีย แบ่งได้ดังนี้

- (1) *ปรับปรุงการทำงานและการจัดการ* หมายถึง การดูแลการจัดการที่เหมาะสม ทำได้โดยไม่ต้องลงทุนหรือลงทุนเพียงเล็กน้อย เช่น จัดระบบบริหารบุคคล ฝึกอบรมพนักงาน ปรับปรุงวิธีปฏิบัติงาน ปรับปรุงการขนถ่ายวัสดุ และการจัดการคลังสินค้าการแยกจัดการของเสีย จัดวางแผนการผลิตให้เหมาะสม
- (2) *การใช้ประโยชน์ของเสียในกระบวนการผลิต* โดยการหมุนเวียนมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิต หรือหมุนเวียนมาใช้ภายนอกกระบวนการผลิต
- (3) *ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางส่วนและ/หรือ เปลี่ยนใหม่ทั้งหมด*
- (4) *การเปลี่ยน / ปรับปรุงวัตถุดิบ* โดยการลดหรือเลิกใช้สารที่มีอันตรายในกระบวนการผลิต การเลิกใช้วัตถุดิบที่สะอาดขึ้น หรือการเปลี่ยนไปใช้วัตถุดิบอื่นที่มีอันตรายหรือทำให้เกิดของเสียน้อยลง
- (5) *การเปลี่ยน / ปรับปรุงเทคโนโลยี* เช่น การปรับปรุงเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่างๆ การปรับเปลี่ยนกรรมวิธีการผลิต การใช้ระบบอัตโนมัติ การปรับภาวการณ์ผลิตให้เหมาะสม การปรับปรุงระบบท่อสายพาน
- (6) *พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่* โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนระดับมาตรฐานด้านคุณภาพ

4) คัดเลือกทางเลือกด้าน CT เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการตรวจประเมินโดยละเอียด โดยงานในขั้นนี้จะเป็นการจัดกลุ่มทางเลือกด้าน CT ที่มีหลากหลายวิธีว่าทางเลือกใดเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ และจะถูกนำไปพิจารณาความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ต่อไปว่าคุ้มค่าการลงทุนหรือไม่อย่างไร การจัดลำดับความสำคัญจะใช้วิธีการให้น้ำหนักคะแนนของแต่ละทางเลือกในประเด็นสำคัญ 4 เรื่อง คือ

- (1) *ความเป็นไปได้เบื้องต้น* เช่น ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติหรือไม่มีการใช้ทางเลือกนี้แล้วหรือยัง มีผู้รู้ให้คำปรึกษาและมีผู้ผลิตอุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร
- (2) *ความเหมาะสม* พิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการผลิตและผลิตภัณฑ์ของหน่วยผลิตเหมาะกับวัฒนธรรมขององค์กรหรือไม่
- (3) *ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม* พิจารณาว่าเป็นทางเลือกที่ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมได้มากน้อยเพียงไร ลดปัญหาความเป็นพิษและสุขภาพอนามัยของคนงานมากเพียงใด
- (4) *ความเป็นไปได้เชิงเศรษฐศาสตร์* พิจารณาค่าใช้จ่ายและผลกำไรมากน้อยเพียงใด การลงทุนมากน้อยเพียงใด

2.5.4 *ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility study)*

วัตถุประสงค์ของการศึกษาความเป็นไปได้ของทางเลือก เพื่อเลือกทางเลือกที่สามารถปฏิบัติและมีผลคุ้มค่าการลงทุน กิจกรรมที่ต้องดำเนินงานในขั้นนี้ คือการประเมินความเป็นไปได้เบื้องต้น การประเมินความเป็นไปได้ทางเทคนิค การประเมินความเป็นไปได้ทางเศรษฐศาสตร์ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1) *การประเมินความเป็นไปได้เบื้องต้น* เพื่อศึกษาว่าทางเลือก CT แต่ละทางเลือกต้องศึกษารายละเอียดมากน้อยถึงระดับไหน ต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง เพราะทางเลือกแต่ละทางเลือกไม่จำเป็นต้องศึกษารายละเอียดทุกกรณีไป บางทางเลือกสามารถปฏิบัติได้ทันที

2) *การประเมินความเป็นไปได้ทางเทคนิค* เป็นการประเมินผลกระทบต่อกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ ความปลอดภัย ทำได้โดยการทดสอบที่ห้องปฏิบัติในสายการผลิตหรือประสบการณ์จากบริษัทอื่นหรือจากผู้ผลิต เช่น ทางเลือกนั้นมีการใช้ได้ผลในอุตสาหกรรมใกล้เคียงหรือไม่อย่างไร ทางเลือกนั้นมีผลกระทบต่อคุณภาพผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตหรือไม่อย่างไร ทางเลือกนั้นมีผลกระทบต่อวิธีการทำงานต่อพนักงานและความปลอดภัยหรือไม่อย่างไร

3) *การประเมินความเป็นไปได้ทางเศรษฐศาสตร์* จะเป็นตัวชี้ถึงความคุ้มค่าในการลงทุนหรือไม่การวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการลงทุนได้จาก ระยะเวลาคืนทุน(PB) มูลค่าเงินในปัจจุบันสุทธิในการลงทุน(NPV) อัตราผลตอบแทนในการลงทุน(IRR) เป็นต้น โดยระยะเวลาคืนทุนสามารถคำนวณได้จาก

$$\text{ระยะเวลาคืนทุน(Pay-back Period)} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายในการลงทุน (บาท)}}{\text{ผลตอบแทน}}$$

ผลตอบแทน หมายถึง ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยต่อปี หรือผลตอบแทนจากการดำเนินการ
วิธีนี้นิยมใช้เพราะสะดวกรวดเร็ว แต่ถ้าเป็นโครงการใหญ่ลงทุนสูงมากๆ จะใช้วิธีละเอียดขึ้น

4) การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการประเมินผลดีหรือผลเสีย
ต่อสิ่งแวดล้อมของทางเลือก CT (CT-option) การประเมินทำได้โดยดูจากปริมาณของเสีย
ความเป็นพิษ ความรุนแรงและการประเมินวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์อย่างง่าย โดยทั่วไปในการประเมิน
ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะดูเพียงแค ปริมาณของเสีย ความเป็นพิษ หรือการลดผลกระทบต่อ
สิ่งแวดล้อมก็เพียงพอแล้ว

5) การคัดเลือกทางเลือกด้าน CT เป็นการคัดเลือกทางเลือกด้าน CT ที่จะ
นำไปลงมือปฏิบัติ โดยนำทางเลือกที่ผ่านการประเมินความเป็นไปได้ในแต่ละทางเลือกมาจัดลำดับ
ความสำคัญ โดยวิธีการให้น้ำหนักคะแนนตามความยากง่ายในแต่ละหมวดของความเป็นไปได้
4 หมวด ดังกล่าวข้างต้น แล้วจึงพิจารณาคัดเลือก ซึ่งแนวทางเลือกในลำดับต้นๆ จะนำมาลงมือ
ปฏิบัติก่อน และทางเลือกใดที่ยังไม่พร้อมปฏิบัติจะถูกเก็บไว้ในโอกาสต่อไป

2.5.5 ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติและติดตามประเมินผล (Implementation and Evaluation) การลงมือปฏิบัติและติดตามประเมินผล มีขั้นตอนในการทำงาน ดังนี้

- 1) จัดทำแผนปฏิบัติ โดยรวบรวมข้อมูล ระยะเวลา เงินทุน และกำลังคน
จัดทำตารางกำหนดเวลาปฏิบัติงาน โดยระบุกิจกรรมผู้รับผิดชอบ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลา
ตรวจวัด และประเมินความก้าวหน้า นอกจากนี้ควรกำหนดเวลาที่ต้องใช้เงินทุน การตัดสินใจของ
ฝ่ายบริการและเวลาสิ้นสุดโครงการ
- 2) ดำเนินงานตามแผนงาน มีขั้นตอนทั่วไปดังนี้ การวางแผน การออกแบบ
การจัดหาอุปกรณ์ และการลงมือติดตั้ง
- 3) การติดตามและประเมินผลปฏิบัติงาน ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ
ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ให้เป็นตามแผนงานที่กำหนดไว้และทบทวนแก้ไขปัญหา
อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติตามแผน นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้ CT ของบริษัทดำเนินต่อไป
อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.6 ประโยชน์ของเทคโนโลยีสะอาด

เทคโนโลยีการสะอาด เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการ
ผลิต เพื่อให้เกิดการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม เป็นเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการปรับปรุง

อย่างต่อเนื่อง ให้ประโยชน์อย่างมากมายทั้งภาคอุตสาหกรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม พัฒนา มุลพฤษ(2545) ได้รายงานประโยชน์ของเทคโนโลยีสะอาดไว้ดังนี้

2.6.1 ช่วยให้ออกสาปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เพราะมาตรฐานการปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย มูลฝอย ของเสียอันตรายและสารมลพิษอากาศต่างๆ การผลิตโดยใช้เทคโนโลยีสะอาดช่วยทำให้การบำบัดของเสียง่ายขึ้นและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยลงไปอีก เป็นการลดความรับผิดชอบทางกฎหมายทั้งทางแพ่ง และทางอาญา

2.6.2 ช่วยประหยัดพลังงานและการใช้ทรัพยากรอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น น้ำ เป็นต้น เนื่องจากทรัพยากรต่างๆที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตอุตสาหกรรมนั้นเป็นทรัพยากรที่จำเป็นที่จะต้องให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.6.3 ช่วยในการสร้างภาพลักษณ์ต่อสาธารณชน/ชุมชน ภาพลักษณ์ของอุตสาหกรรมในการรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ปรากฏออกสู่ชุมชน ทำให้เกิดความตระหนักทำให้มีการเฝ้าติดตามการดำเนินงาน หากพบว่าอุตสาหกรรมใดมีการดำเนินงานที่รักษา/ส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดีจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและส่งเสริมให้อุตสาหกรรมนั้นๆดำเนินกิจกรรมด้วยดี

2.6.4 ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในการทำงานดีขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสุขนิสัยในการทำงานที่ดีทำให้เกิดความรักความสะอาดในบุคลากร/พนักงานในโรงงาน

2.6.5 ช่วยทำให้เกิดโอกาสในการตลาดดียิ่งขึ้น ทำให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าที่มีความตระหนักในการอนุรักษ์หันมานิยม/เลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากแหล่งที่ได้รับมาตรฐานที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่นซื้อสินค้าจากเขียวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.6.6 ช่วยในการหาแหล่งเงินทุนที่สะดวกขึ้น ธนาคารหรือสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินทุนอื่นๆมักจะกำหนดมาตรการในการให้โรงงานอุตสาหกรรมกู้เงินไปเพื่อการลงทุนนั้นจะต้องเป็นโครงการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.7 บทบาทของเทคโนโลยีสะอาดต่ออุตสาหกรรมของประเทศ

หลักการของเทคโนโลยีสะอาดเป็นการแก้ไขและป้องกันปัญหามลภาวะจากอุตสาหกรรม และเป็นความหวังให้เกิดความกลมกลืนสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตของประชากร การพัฒนาอุตสาหกรรม และความเจริญเติบโตของประเทศ ตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ (ธีรารัตน์ มุ่งเจริญ 2541 :66)รวมทั้งการก้าวสู่มาตรฐานสากลของอุตสาหกรรมไทยทั้งทางด้านคุณภาพสินค้าโดยระบบ ISO 9000 และมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยระบบ ISO 14000 ซึ่งกำลังเป็นมาตรฐานที่ผู้นำเข้าสินค้า

เน้นให้มีขึ้นในแหล่งผลิต ดังนั้นเทคโนโลยีสะอาดจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ

2.8 ตัวอย่างกรณีศึกษาการใช้เทคโนโลยีสะอาดในอุตสาหกรรมต่างๆ

ประเทศไทยได้มีการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ในหลายภาคอุตสาหกรรมทั้งในโรงงานอาหาร โรงงานเซรามิก โรงงานปิโตรเคมี โรงงานโลหะและชุบโลหะ เป็นต้น โดยรายละเอียดกรณีศึกษาของอุตสาหกรรมต่างๆมีรายละเอียดตามตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างกรณีศึกษาการใช้แนวทางเทคโนโลยีสะอาดในอุตสาหกรรมต่างๆ

ประเภทโรงงานและปัญหา	ข้อเสนอเทคโนโลยีสะอาด	ประโยชน์ที่ได้รับและเงินที่ประหยัดได้	เงินลงทุน/เวลาคืนทุน
ก. โรงงานอาหาร 1. บริษัท A จำกัด ปัญหา : 1.1 เกิดการสูญเสียแป้งในกระบวนการผลิต	1.1 นำน้ำจาก Decanter 2 มาผสมกับน้ำแป้งจาก Decanter 1 ก่อนเข้าเครื่องสกัดแป้ง 1.2 เปลี่ยนถังรองรับน้ำแป้งจากเครื่อง Decanter 1 จากรูปทรงกรวยเป็นถังกลม	1.1 ลดการสูญเสียแป้งไปกับกากละเอียด 1,220 ตัน/ปี 1.2 ลดการสูญเสียแป้ง 1,900 ตัน/ปี ประหยัดเป็นเงิน 13 ล้านบาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 43,700 บาท คืนทุนใน 2 วัน
2. บริษัท B จำกัด ปัญหา : 2.1 มีน้ำซอสในกากทิ้งมาก 2.2 ปริมาณ TDS ในบ่อบำบัดสูง	2.1 เปลี่ยนจุดยึดครองที่เหมาะสม 2.2 หาแหล่งที่เป็นต้นกำเนิดและนำกลับมาใช้ใหม่ด้วย Hydrolysis	2.1 ลดการสูญเสียผลิตภัณฑ์ โดยประหยัดเป็นเงิน 0.5 ล้านบาท/ปี 2.2 ปริมาณ TDS ในบ่อลดลง	ไม่มีเงินลงทุน

ตารางที่ 2.1(ต่อ)

ประเภทโรงงานและ ปัญหา	ข้อเสนอเทคโนโลยีสะอาด	ประโยชน์ที่ได้รับและเงิน ที่ประหยัดได้	เงินลงทุน/ เวลาคืนทุน
3. บริษัท C จำกัด ปัญหา : 3.1 ปริมาณน้ำ ทิ้งมากเนื่องจากเปิดน้ำ ทิ้งตลอดเวลาในห้อง ล้างเครื่องในไถ่	3.1 ติดตั้งวาล์วควบคุมการ เปิด-ปิดน้ำและนำน้ำทิ้งกรอง กลับมาใช้ใหม่	ประหยัดค่าน้ำและค่า ไฟฟ้าได้รวม 0.83 ล้าน บาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 1.6 ล้าน บาท คืนทุน ใน 2 ปี
3.2 การสูญเสียพลังงาน ในOverflow กระบวนการลวกไถ่ และ Chiller	3.2 นำ Overflow มาใช้ทำ การอุ่น น้ำที่จะใช้ในการ ลวกไถ่		
4. บริษัท D จำกัด ปัญหา : 4.1 สูญเสีย ปริมาณความร้อนตาม ระบบมากและBoiler ใช้เชื้อเพลิงสูง	วัดปริมาณน้ำเข้า-ออก Boiler และติดตั้งมิเตอร์ ควบคุมปริมาณน้ำเข้า จัดตารางการBlowdown ให้เหมาะสมกับปริมาณการ ใช้ไถ่ น้ำในกระบวนการผลิต	ยืดอายุการใช้งานและเพิ่ม ประสิทธิภาพ Boiler ขึ้น อีก1% และลดการใช้ พลังงานและเชื้อเพลิง 0.3 ล้านบาท/ปี	ลงทุนต่ำ
5. บริษัท E จำกัด ปัญหา : 5.1 ปริมาณน้ำ ร้อนและน้ำเกลือใน Resin Tower ไม่ เหมาะสม	5.1 ใช้เครื่องวัด % เกลือและ Colorimeter เป็นเกณฑ์ ควบคุมใหม่	ระบบ Carbonation มี ประสิทธิภาพดีขึ้นโดย ประหยัดเป็นเงิน 1.1 ล้าน บาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 40,000 บาท คืนทุนใน 6 วัน
5.2 ระบบCarbonation มีประสิทธิภาพต่ำ	5.2 ศึกษาปัจจัยที่มีผล คือ pH%CO ₂ , อัตราการไหล ของน้ำเชื่อม, ปูนขาวและ อุณหภูมิ		

ตารางที่ 2.1(ต่อ)

ประเภทโรงงานและ ปัญหา	ข้อเสนอเทคโนโลยีสะอาด	ประโยชน์ที่ได้รับและเงิน ที่ประหยัดได้	เงินลงทุน/ เวลาคืนทุน
ข. โรงงานเซรามิค 6. บริษัท F จำกัด ปัญหา : 6.1 ใช้ ปริมาณวัตถุดิบมาก เกินไป	6.1 ใช้ถาดในการตรวจวัดบน ตาชั่ง	ประหยัดได้รวม 0.23 ล้าน บาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 33,000 บาท คืนทุนใน 2 เดือน
6.2 ผลิตสินค้าไม่ได้ ตามเวลาและชิ้นแบบ เป็นรอย	6.2 ปรับปรุงที่ปิดปลายถัง และจัดทำแบบหล่อเพิ่ม		
ค. โรงงานชุบโลหะ 7. บริษัท G จำกัด ปัญหา : 7.1 ปริมาณ การใช้น้ำมากเกินไป	● ปรับแผนการถ่ายน้ำทิ้งให้ เหมาะสม ● ใช้น้ำทิ้งจากบ่อเคลือบ ฟอสเฟสในบ่อล้างไขมัน	ประหยัดค่าน้ำได้ 32,000 บาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 8,000บาท คืนทุนใน 3เดือน
ง. โรงงานเครื่อง อุปโภค 8. บริษัท H จำกัด ปัญหา: 8.1 สูญเสีย วัตถุดิบของขบวนการ Reprocess Soap	● คำนวณหาอัตราส่วนสาร ตั้งต้นในการทำปฏิกิริยาให้ เหมาะสม ● ปรับสภาพกระบวนการให้ เหมาะสม	ลดการใช้วัตถุดิบและ สารเติมแต่ง รวมถึงเพิ่ม ประสิทธิภาพให้ กระบวนการผลิตโดย ประหยัดได้ 0.4 ล้าน บาท/ปี	ลงทุนทั้งสิ้น 400,000 บาท

2.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ถนนอม(2546) นำเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตถ้วยเหลืองฝัก
สดแช่เยือกแข็งของบริษัท เชียงใหม่โฟรเซนฟู้ดส์ จำกัด (มหาชน) โดยพบว่า การใช้น้ำเป็นประเด็น
การสูญเสียที่สำคัญและควรปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยได้นำน้ำล้างสายพานแช่เยือกแข็งมาใช้ล้าง

วัตถุดิบเบื้องต้นซึ่งสามารถลดปริมาณการใช้น้ำลง 2,750 ลูกบาศก์เมตร/ปี คิดเป็นมูลค่าที่สามารถประหยัดได้ 720,000 บาท/ปี โดยมีระยะเวลาคืนทุน 2.5 ปี

สายรุ่ง (2547) ได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการผลิตของบริษัทเครื่องสุขภัณฑ์โดย ลดปริมาณน้ำใช้ ลดปริมาณน้ำเสีย และลดค่าใช้จ่ายจากการใช้น้ำ มีการเปรียบเทียบ ปริมาณน้ำใช้ ปริมาณน้ำเสีย ปริมาณค่าใช้จ่าย จากการใช้น้ำ ก่อนและหลังการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการผลิต ของบริษัทเครื่องสุขภัณฑ์พบว่าเทคโนโลยีสะอาดสามารถ ลดปริมาณน้ำใช้ได้ 40.79 % ของปริมาณน้ำใช้ทั้งหมด ลดปริมาณน้ำเสียได้ 55.04 % ของปริมาณน้ำเสียทั้งหมด และ ลดปริมาณค่าใช้จ่ายจากการใช้น้ำได้ 40.79 % ของปริมาณค่าใช้จ่ายจากการใช้น้ำทั้งหมด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ฉพล (2547) ทำการศึกษาการส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยใช้หลักและวิธีการตามคู่มือของการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสะอาดที่เป็นที่ยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติจริงในวิสาหกิจ โรงงานขนาดกลางและขนาดย่อม จำนวน 1 โรงงาน ใช้ดัชนีชี้วัดการประเมินทางสิ่งแวดล้อมด้านวัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ ที่โรงงานใช้ต่อหน่วยวัตถุดิบ เป็นตัวชี้วัดเปรียบเทียบในช่วงก่อนดำเนินการศึกษาและหลังการศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า หลังจากที่โรงงานได้รับการส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดแล้ว โรงงานมีการจัดการสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีขึ้น ปรับปรุงแก้ไขของค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตได้ถูกต้องตามหลักการของเทคโนโลยีสะอาด ผลสำเร็จพิจารณาจากตัวเลขปริมาณทรัพยากรน้ำประปาและพลังงานไฟฟ้าที่โรงงานใช้เทียบต่อหน่วยวัตถุดิบลดลง รวมถึงเป็นการลด โอกาสที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน อีกทั้งยังสามารถลดค่าใช้จ่ายของโรงงานได้เป็นอย่างดี

ฉรัฐสุดา (2548) ได้นำเอาเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตแชมพูประคำดีควายของชมรมรักษ์สมุนไพรรำปาง โดยพบว่าการสูญเสียความร้อนในรูปของไอน้ำ ทำให้ทางโรงงานมีค่าใช้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงสูงจึงได้ศึกษาการนำน้ำ คอนเดนเสทกลับมาใช้เป็นน้ำป้อนเข้าสู่หม้อไอน้ำ เนื่องจากคอนเดนเสทนั้นมีความบริสุทธิ์และมีอุณหภูมิสูงผู้ศึกษาจึงได้เอาไอน้ำควบแน่นที่ไหลทิ้งในทุกสายการผลิตของ โรงงานกลับมาใช้ใหม่ โดยการนำกลับมาใช้เป็นน้ำ ป้อนเข้าหม้อไอน้ำทำให้ประหยัดเชื้อเพลิงลงไปได้ ประมาณ 5,325 ลิตร/ปี คิดเป็นเงิน 129,463 บาท/ปี มีมูลค่าการลงทุน 107,662 บาท ซึ่งมีระยะเวลาคืนทุน 9 เดือน

นนท์ (2549) ศึกษาการนำเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตข้าวโพดหวานบรรจุกระป๋องโดยสามารถประเมินหาสาเหตุการสูญเสียได้ 2 สาเหตุ คือ การสูญเสียเมล็ดข้าวโพด และการสูญเสียน้ำมันเตาในรูปของความร้อนที่ผิวของท่อส่งไอน้ำ ทำการปรับปรุงการตัดแยกขนาดข้าวโพดก่อนเข้าสู่กระบวนการผลิต และเพิ่มจำนวนครั้งของการลับใบมีดเป็น

2 ครั้งต่อกะการทำงาน สามารถลดการสูญเสียเมล็ดข้าวโพดคิดไปกับซังได้ปีละ 232,870 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าความประหยัด 279,444.00 บาทต่อปี โดยไม่มีการลงทุน และ ทำโดยการหุ้มฉนวนท่อส่งไอน้ำ เพื่อลดการสูญเสียความร้อนสามารถลดการใช้น้ำมันเตาลงได้ร้อยละ 91.7 หรือ 2,791.0 ลิตรต่อปี คิดเป็นมูลค่า 41,870.43 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายในการหุ้มฉนวน 16,000.00 บาท มีระยะเวลาการคืนทุน 4.58 เดือน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแป้งขนมจีน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีสะอาดเพื่อนำไปใช้ในการลดของเสีย และให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้น คือ ปัจจัยที่สามารถตรวจวัดได้ในเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อประเมินผลประสิทธิภาพการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัยจะมีการประเมินประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมสำคัญ (Significant Environmental Aspect) และกำหนดตัวชี้วัดประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators หรือ EPIs) ที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการ เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการสำรวจโรงงานเพื่อรวบรวมข้อมูลในขั้นของการติดตามและการประเมินผลการดำเนินงาน

1. การนำแนวทางเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน

แนวทางการดำเนินงานผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและวิธีการหลักตามคู่มือด้านเทคโนโลยีสะอาดที่เป็นที่ยอมรับที่สำคัญได้แก่ หลักปฏิบัติเทคโนโลยีที่สะอาด อุตสาหกรรมรายสาขาแป้งขนมจีน (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2549) คู่มือเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม (กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2544) คู่มือการตรวจประเมินเทคโนโลยีสะอาด (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 2541) คู่มือเทคโนโลยีสะอาดสำหรับประชาชน(สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 2541) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ขั้นตอนหลัก โดยรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนประกอบด้วย

1.1 ขั้นตอนที่ 1 : การวางแผนและจัดตั้งทีม CT (Planning & Organization)

ในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบาย สำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติจัดเตรียมงานด้านบุคลากร ทรัพยากรที่จำเป็น และวางแผนโครงการ โดยผ่านการเห็นชอบโดยผู้บริหารระดับสูงของโรงงาน โดยการให้การสนับสนุน

- กำหนดนโยบายของโรงงานเป็นลายลักษณ์อักษรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการลดการใช้ทรัพยากรในการผลิต และลดปริมาณของเสียต่อหน่วยผลิตภัณฑ์โดยกำหนดเป้าหมายชัดเจนวัดผลได้ กำหนดกรอบเวลา

- การจัดตั้งทีมซึ่งประกอบไปด้วย สมาชิกที่เป็นตัวแทนจากฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายผลิต ฝ่ายวิศวกรรม ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายควบคุมคุณภาพ เพื่อประชุมเสนอแนะแนวทางข้อคิดเห็น อันเป็นแนวคิดใหม่ ๆ มีมุมมองกว้างไกลปราศจากความลำเอียง เพื่อหาทางแก้ไขหรือป้องกันการสูญเสีย ทำให้ทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 ขั้นตอนที่ 2 : การตรวจประเมินเบื้องต้น (Pre-Assessment)

เป็นการประเมินหาความสูญเสียและบริเวณที่มีศักยภาพในการทำเทคโนโลยีสะอาดโดยรวม โดยอาศัยสามัญสำนึกเป็นส่วนใหญ่ ผลจากการขั้นตอนนี้จะเป็นประโยชน์ในการตรวจประเมินโดยละเอียดในขั้นตอนต่อไป การตรวจประเมินเบื้องต้นประกอบด้วย

- การจัดทำแผนภูมิการผลิต โดยมีการบันทึกข้อมูลของการใช้พลังงาน วัตถุดิบ น้ำ ผลิตภัณฑ์แต่ละขั้นตอน ของเสีย กิจกรรมที่ไม่อยู่ในแผนภูมิการผลิต การระบายน้ำ และการบำบัด

- การประมาณการ ปริมาณวัตถุดิบ ปริมาณน้ำ สารเคมี แสดงมวลเข้า และมวลออกในแต่ละหน่วยการผลิต ทีมผู้สำรวจทำการเดินสำรวจตั้งแต่หน่วยการผลิตหน่วยแรกจนถึงหน่วยผลิตสุดท้ายสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากพนักงานซึ่งอยู่ในแต่ละหน่วยการผลิตเพื่อให้ได้ข้อมูลจริงของลักษณะของเสีย ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสในการลดของเสีย หรือการใช้ทรัพยากร

- การกำหนดพื้นที่ที่น่าสนใจเป็นประเด็นที่จะต้องมีการประเมินโดยละเอียด โดยพิจารณาจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการใช้ทรัพยากรและการสูญเสีย ที่มีปริมาณมากหรือเป็นปริมาณเงินที่สูญเสียสูง

1.3 ขั้นตอนที่ 3 : การตรวจประเมินโดยละเอียด (Detailed Audit)

เป็นการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยมุ่งเน้นเฉพาะหน่วยผลิตที่สนใจ ถูกกำหนดเป็นประเด็นในขั้นตอนของการประเมินเบื้องต้น มีขั้นตอนประกอบด้วย

- พิจารณามวลเข้าสู่การผลิต การเกิดปฏิกิริยาในหน่วยการผลิต มวลที่ออกจากกระบวนการผลิต และการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เพื่อจัดทำสมดุลมวลสาร (Mass Balance) บนพื้นฐานของ

$$\text{มวลเข้าทั้งหมด} = \text{มวลออกทั้งหมด}$$

- การสร้างทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด(CT Option) ทางเลือกที่ได้จากการตรวจประเมินแล้วจะเกิดจากการประชุมระดมสมองของทีมงาน โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ และการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาโดยใช้สมดุลมวล ซึ่งโดยทั่วไปประเภทของทางเลือก CT ที่จะนำมาพิจารณาหลักคือ การปรับปรุงกระบวนการดำเนินการ การใช้ประโยชน์ของเสียใน

กระบวนการผลิตโดยการใช้ซ้ำ/นำกลับมาใช้ใหม่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัตถุดิบหรือเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์

1.4 ขั้นตอนที่ 4 : การศึกษาความเป็นไปได้

เมื่อทางทีมงานเลือกวิธีการป้องกันมลพิษได้แล้ว ต้องมีการประเมินและศึกษาความเป็นไปได้ทั้งทางด้านเทคนิค เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อเลือกเฉพาะวิธีที่มีความเหมาะสมมาใช้

- การประเมินเบื้องต้น โดยการประเมินร่วมกันระหว่างทีมงานและผู้บริหาร เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้เบื้องต้นของแต่ละวิธี ซึ่งผลของการประเมินเบื้องต้นจะบอกได้ว่าวิธีไหนมีความเป็นไปได้และวิธีไหนต้องศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม
- การประเมินความเป็นไปได้ทางเทคนิค โดยประเมินผลกระทบที่จะเกิดกับกระบวนการผลิต วิธีการทำงานของพนักงาน ความปลอดภัย และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร ต้องมีการปรับปรุงหรืออบรมเพื่อป้องกันผลกระทบดังกล่าวหรือไม่
- การประเมินความเป็นไปได้ทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความคุ้มค่าในการลงทุน โดยทางทีมงานและผู้ทำการวิจัยจะวิเคราะห์จาก ระยะเวลาคืนทุน
- การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การประเมินจะเป็นการดูจากปริมาณของเสีย ความเป็นพิษ ความรุนแรง อาจใช้การประเมินโดยการอิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่มีการควบคุมอยู่เพื่อให้การประเมินมีความชัดเจนมากขึ้น

1.5 ขั้นตอนที่ 5 : การลงมือปฏิบัติและการติดตามผล (Implementation and Evaluation)

เมื่อมีการคัดเลือกทางเลือก CT ที่เหมาะสมแล้ว ด้วยข้อจำกัดของเวลาที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการไว้ถึงการวางแผนในการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เป็นแผนงานในการลงมือปฏิบัติต่อไปได้ แต่ทั้งนี้ได้มีการคัดเลือกทางเลือกที่ไม่ต้องมีการลงทุนมาเป็นแนวทางต้นแบบให้กับผู้ประกอบการ ส่วนทางเลือกที่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ต้องอยู่ในการนำเสนอของทีมงาน CT ต่อผู้บริหารเพื่ออนุมัติต่อไป

- จัดทำแผนงานสำหรับทางเลือกที่รอการอนุมัติซึ่งประกอบด้วย
 - วิธีการที่ต้องปฏิบัติ หรือกิจกรรมที่ต้องทำ
 - บุคลากร หรือหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ
 - งบประมาณ
 - ระยะเวลาในการทำงาน

- นำวิธีที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเครื่องจักรไปใช้โดยอาจต้องมีการอบรมเพิ่มเติมในรายละเอียดที่เพิ่มเติมขึ้นมาเช่น วิธีการใช้เครื่องจักรใหม่
- ตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นสิ่งบ่งชี้ผลการทำงาน เช่น ปริมาณของเสียที่ลดลง ปริมาณทรัพยากรที่ใช้ลดลง เป็นต้น
- การปรับปรุงและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยทีมงานมีการสื่อสารผลที่ได้รับไปยังพนักงานทุกคน มีการเผยแพร่แนวคิดของเทคโนโลยีสะอาดไปยังพนักงานระดับปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอโดยจัดเป็นการอบรม ให้ความรู้ และอาจจูงใจด้วยการจัดทำโครงการที่มีรางวัล เพื่อนำเสนอแนวคิดของ CT เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพในขั้นต่อไป

2. แผนการดำเนินงาน

เพื่อให้ระยะเวลาการดำเนินงานสัมพันธ์กับระยะเวลาการศึกษาตลอด โครงการศึกษาวิจัยค้นคว้าอิสระ ที่กำหนดไว้เป็นระยะเวลา 3 เดือน ทางผู้ศึกษาวิจัยจึงได้กำหนดกิจกรรมตามช่วงเวลาและขั้นตอนของการศึกษา โดยมีแผนการดำเนินงานการศึกษาค้นคว้าอิสระแสดงดังตารางที่ 3.1 และกิจกรรมหลักของการศึกษา 3 กิจกรรมหลักดังนี้

1. การวางแผนการศึกษาวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมด 2 สัปดาห์
2. การศึกษากระบวนการผลิตและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด 7 สัปดาห์
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงาน 3 สัปดาห์

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานการค้นคว้าอิสระ

ลำดับ	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา (สัปดาห์)	กพ.	มีค.	เมย.
1	การวางแผนการวิจัยและทบทวนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	1	■		
	เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมด	1	■		
2	การศึกษากระบวนการผลิตของโรงงาน	2		■	
	อบรมพนักงานในองค์กร ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด และประเมินผลสำเร็จ	5		■	■
3	การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงาน	3			■
รวมระยะเวลาทั้งหมด		12		■	■

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป้งขนมจีน

1. ข้อมูลทั่วไปของโรงงาน

ที่ตั้ง	:	109/3 หมู่ 14 ถ.มิตรภาพ กม.199 ต.ลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา
อายุโรงงาน	:	2 ปี
พื้นที่โรงงาน	:	900 ตารางเมตร
จำนวนบุคลากรทั้งหมด	:	30 คน
เวลาทำงาน	:	8 ชม./วัน 24-26 วัน/เดือน
ลักษณะของลูกค้า	:	ลูกค้าในประเทศ ร้อยละ 100
ผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิต	:	แป้งข้าว แป้งขนมจีน
กำลังการผลิต	:	แป้งขนมจีน 1.8-3.6 ตัน/ปลายข้าว/วัน

ภาพที่ 4.1 ผลิตภัณฑ์แป้งขนมจีนของโรงงาน

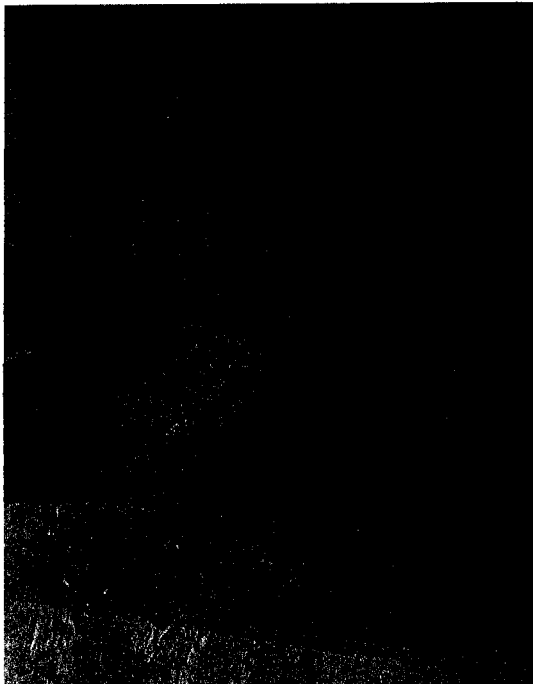
2. กระบวนการผลิต การใช้ทรัพยากรและการจัดการของเสีย

2.1 กระบวนการผลิต

ผลจากการสำรวจกระบวนการพบว่ากระบวนการผลิตแป้งขนมจีน จะคล้ายคลึงกับกระบวนการผลิตเส้นขนมจีนแต่จะมีขั้นตอนที่น้อยกว่า คือ จะตัดตอนกระบวนการเพียงแต่การนำแป้งที่ได้จากการตกตะกอนน้ำแป้ง ไปอัด หรือเรียกอีก อย่าง หนึ่งว่าการรีดเอาน้ำออก และทำการบรรจุกระสอบเพื่อจำหน่าย จึงไม่มีการใช้พลังงานไอน้ำเช่นกับกระบวนการผลิตเส้นขนมจีนสามารถอธิบายขั้นตอนการผลิตแป้งขนมจีนได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ล้างปลายข้าว จะเป็นการนำปลายข้าวซึ่งเป็นวัตถุดิบมาทำการล้างเพื่อขจัดฝุ่นผง รำ สิ่งเจือปนอื่นๆ ที่ปะปนมากับปลายข้าวให้ออกไปกับน้ำแล้วทำการหมักปลายข้าวโดยทิ้งไว้ 3 วัน โดยมีการเปิดลมจากท่อลมในบ่อช่วยในการล้าง ประมาณ 20-25 นาที จึงทำการปล่อยน้ำทิ้งจากบ่อ ในทุกวันของการหมักจะมีการเปิดน้ำเข้าบ่อเพื่อล้างปลายข้าวทุกวัน วันละ 1 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 2 หมักปลายข้าว 3 วัน ปลายข้าวที่ถูกล้างทำความสะอาดแล้วจะใช้เวลาหมักอยู่ในบ่อเป็นเวลา 3 วันโดยพนักงานจะทำการล้างปลายข้าวทุกวันระหว่างช่วงเวลาการหมัก

ภาพที่ 4.2 บ่อล้างและหมักปลายข้าว

ขั้นตอนที่ 3 สูบปลายข้าวขึ้นตะแกรงพักและม่ปลายข้าว ปลายข้าวที่ผ่านการหมักจนครบ 3 วัน จะมีการเติมน้ำลงไปนบ่อเพื่อลำเลียงเข้าสู่เครื่องม่โดยใช้การสูบน้ำขึ้นสู่ตะแกรงพักปลายข้าว น้ำบางส่วนจะแยกออกจากปลายข้าวและไหลลงท่อกลับสู่นบ่อหมักข้าวปลายข้าวที่สะอาดน้ำจะเข้าสู่เครื่องม่เพื่อทำการม่

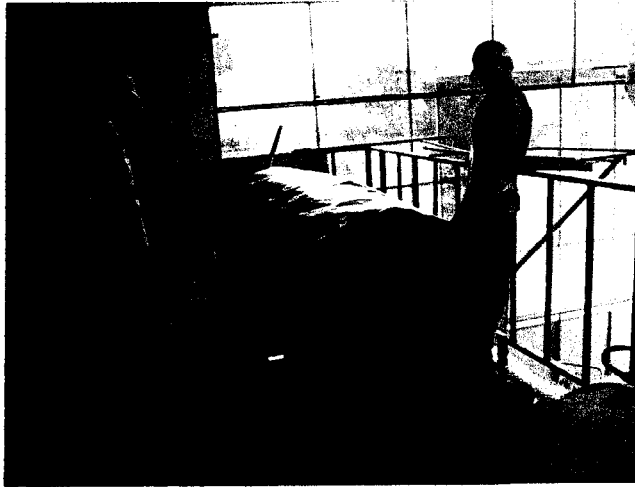

ภาพที่ 4.3 ตะแกรงพักข้าวและเครื่องม่ปลายข้าว

ขั้นตอนที่ 4 กรองน้ำแป้ง น้ำแป้งที่ได้จากกระบวนการม่จะไหลลงสู่ตะแกรงร้อนเพื่อทำการกรองแยกปลายข้าวที่อาจยังมีขนาดใหญ่ออก น้ำแป้งที่ละเอียดจนผ่านตะแกรงแล้วจะถูกปั๊มส่งไปยังบ่อดกตะกอน หลังจากจบขั้นตอนนี้จะมีการล้างทำความสะอาดเครื่องจักร

ขั้นตอนที่ 5 ตกตะกอนน้ำแป้ง น้ำแป้งที่ได้จากการม่จะถูกทิ้งไว้ให้ตกตะกอนและเกิดการหมักค่อในบ่อกักเป็นเวลา 3 วัน มีการเติมเกลือเข้าไปที่น้ำแป้งเพื่อรักษาสถานะให้เหมาะสมในการหมัก เพื่อให้ได้แป้งที่มีคุณภาพดีนำไปผลิตเป็นเส้นขนมจีนจะได้เส้นที่เหนียวนุ่มไม่ขาดยุ่ย

ขั้นตอนที่ 6 การอัดน้ำแป้ง น้ำแป้งที่ผ่านการตกตะกอนทิ้งไว้จะถูกกวนและปั๊มส่งมายังเครื่องอัดน้ำแป้ง เมื่อแยกน้ำออกแล้วแป้งจะถูกปล่อยลงไปที่เครื่องตีแป้งเพื่อลดขนาดของก้อนแป้งให้สามารถบรรจุลงถุงได้ซึ่งในขั้นตอนนี้มีการเติมสารละลายโซเดียมเบนโซเอท ความเข้มข้นสุดท้ายของแป้งก่อนการบรรจุลงถุงอยู่ที่ร้อยละ 47-53

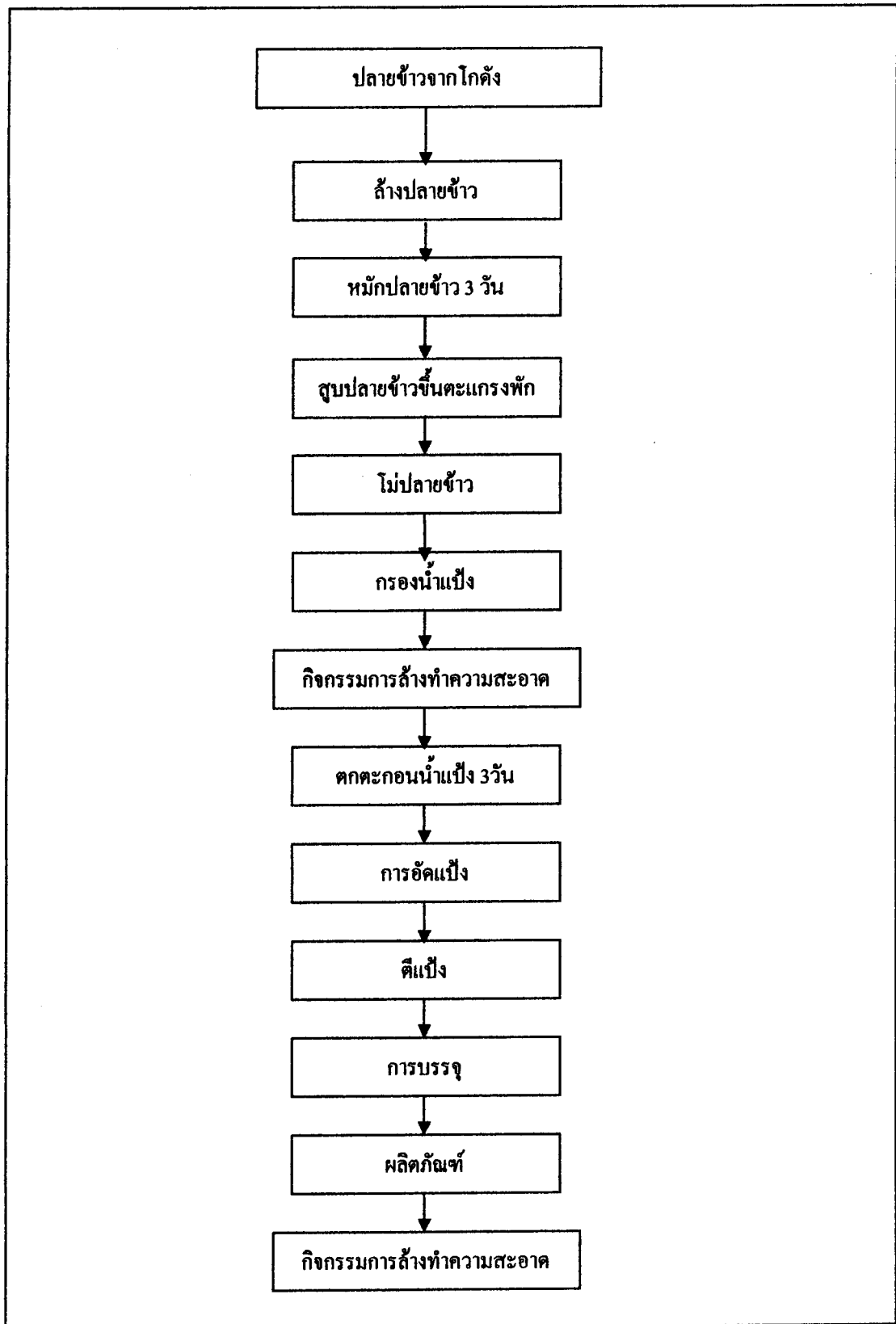
ภาพที่ 4.4 ขั้นตอนการอัดน้ำแข็ง

ขั้นตอนที่ 7 การบรรจุ ในขั้นตอนนี้จะทำการชั่งน้ำหนักผลิตภัณฑ์ที่ทำการบรรจุ
ทุกถุง ก่อนทำการเย็บปากถุงและจัดเรียงบนพาเลทเพื่อรอส่งจำหน่าย

ภาพที่ 4.5 การบรรจุแข็ง

ขั้นตอนการล้างทำความสะอาดเครื่องจักรจะมีการดำเนินกิจกรรมการล้าง หลังจาก
จบขั้นตอนการ โม่ และการบรรจุในแต่ละวัน แสดงดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 กระบวนการผลิตแป้งขนมจีนของโรงงาน

2.2 การใช้ทรัพยากร

2.2.1 การใช้วัตถุดิบ

วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิต มี 3 ส่วน ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้โดยทั่วไปในการผลิตแป้งขนมจีน คือ

- 1) *ปลายข้าว* โดยปลายข้าวที่นำมาใช้ในการผลิตทางโรงงานจะคัดเลือกปลายข้าวโดยมีการเลือกใช้พันธุ์ข้าวอะมิโลสสูงโดยมีปริมาณการใช้อยู่ที่ 1,800 – 3,600 กก./วัน
- 2) *เกลือ* ปัจจุบันโรงงานใช้เกลือสินเธาว์บริสุทธิ์ในขั้นตอนของการตกตะกอนน้ำแป้ง
- 3) *น้ำ* น้ำที่ใช้ในส่วนของการผลิตและล้างทำความสะอาดอุปกรณ์/เครื่องจักรเป็นน้ำผิวดินที่ผ่านระบบการปรับปรุงคุณภาพให้ปราศจากความขุ่น มีความกระด้างต่ำเหมาะกับการใช้ใน การผลิตซึ่งจะ ไม่มีผลกระทบต่อด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ได้ ปริมาณการใช้น้ำคือ 23.8 ลูกบาศก์เมตร/ตันปลายข้าว โดยน้ำใช้ส่วนใหญ่จะกลายเป็นน้ำเสียที่มีความสกปรกในรูปของสารอินทรีย์สูง

2.2.2 การใช้พลังงาน

ปัจจุบันโรงงานใช้ไฟฟ้าในการดำเนินการผลิต มีปริมาณการใช้ 3,761 กิโลวัตต์/เดือน

2.3 การจัดการของเสียและน้ำเสีย

2.3.1 การจัดการของเสีย

ของเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตของโรงงาน คือ เศษปลายข้าว และเศษแป้ง ที่ตกหล่นจากอุปกรณ์เครื่องจักร หรือมีการตกค้างอยู่ในเครื่องจักรหลังจากเสร็จสิ้นการผลิต มีปริมาณไม่แน่นอนในละวัน แต่โดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2-10 กก./วัน การจัดการของเสียที่โรงงานดำเนินการอยู่จะเป็นการรวบรวมของเสียที่เป็นปลายข้าว ขายเป็นอาหารสัตว์ให้แก่ผู้เลี้ยงสุกรในพื้นที่ส่วนเศษแป้งและกากแป้งทิ้งตามทางระบายน้ำเข้าสู่ระบบบำบัด

2.3.2 การจัดการน้ำเสีย

น้ำเสียของโรงงาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว ซึ่งมีกระบวนการผลิตอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิตแป้งขนมจีน ซึ่งหากเทียบปริมาณของน้ำเสียที่เกิดขึ้นแล้ว กระบวนการผลิตแป้งขนมจีนจะมี ปริมาณน้ำเสีย ปล่อยที่เข้าสู่ระบบบำบัดน้อยกว่า กระบวนการผลิตแป้งข้าวเจ้า/ข้าวเหนียว โดยน้ำเสียจะถูกรวบรวมจากกิจกรรมการผลิตของโรงงานสู่ทางรางระบายน้ำที่แยกออกจาก

รายนามและเข้าสู่กระบวนการบำบัด ซึ่งประกอบด้วยหน่วยบำบัด ได้แก่ บ่อดักไขมัน บ่อดักตะกอนแข็ง บ่อบำบัดแบบกึ่งใช้อากาศ บ่อบำบัดอากาศ และบ่อบำบัด

โดยตารางสรุปรายละเอียดปริมาณการใช้วัตถุดิบทรัพยากรและปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นของโรงงานต่อเดือนแสดงดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สรุปปริมาณการใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรและของเสียของโรงงานต่อเดือน

การใช้วัตถุดิบทรัพยากรและของเสีย	ปริมาณ*	หน่วยต่อเดือน
ปลายข้าว	24	ตัน
เกลือ	3.0	ตัน
น้ำ	571	ลูกบาศก์เมตร
ไฟฟ้า	3,761	กิโลวัตต์-ชั่วโมง
น้ำเสีย	428	ลูกบาศก์เมตร

หมายเหตุ: *ข้อมูลการผลิตของโรงงาน เดือนกุมภาพันธ์ 2552

2.4 ประเด็นปัญหาและนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงาน

ประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานจะเป็นปัญหาในด้านการใช้ทรัพยากรน้ำในกระบวนการผลิตค่อนข้างสูง และปัญหาการสูญเสียแป่งไปกับน้ำทิ้งจากขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการผลิต รวมถึงขั้นตอนการล้างทำความสะอาดเครื่องจักร อุปกรณ์ ทำให้ทางโรงงานมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นและมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการกำจัดของเสียที่เกิดขึ้น จากประเด็นปัญหาทั้ง 2 ส่วนดังกล่าว ผู้บริหารของโรงงานได้เห็นความสำคัญและสนใจที่จะบริหารการใช้ทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงสุดพร้อมกับการทำให้พนักงานตระหนักในความสำคัญของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเพื่อลดมลพิษที่แหล่งกำเนิดเป็นสิ่งที่พนักงานให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ

3. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป่งขนมจีน

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป่งขนมจีน แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผนจัดตั้งทีมงาน การประเมินเบื้องต้น การประเมินโดยละเอียด การศึกษาความเป็นไปได้ของทางเลือก ขั้นตอนการนำทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติ โดยมีหลักการและแนวคิดการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

- **การวางแผนและจัดตั้งทีมงาน** การวางแผนและจัดตั้งองค์กรมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความมุ่งมั่นของผู้บริหาร โดยการกำหนดนโยบายและเป้าหมาย ที่ชัดเจนอันจะเป็นแนวทางในการทำเทคโนโลยีสะอาดของโรงงาน อีกทั้งยังเป็นการแสดงความมั่นใจให้กับพนักงานว่าผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินการ ทีมงานที่จัดตั้งขึ้นจะมีการพิจารณาถึงอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงาน และเตรียมการป้องกันแก้ไขไว้ด้วย

- **การประเมินเบื้องต้น** คณะทำงานหรือทีม CT ทำการเดินสำรวจเพื่อจัดทำแผนภูมิกระบวนการผลิต ทำการจดบันทึกการเข้าออกของมวลและพลังงานในขั้นตอนการผลิตแต่ละขั้นตอน บันทึกจุดหรือบริเวณที่เกิดการสูญเสียในกระบวนการผลิตที่พบเห็นจากการเดินสำรวจ ผลจากการประเมินในขั้นตอนนี้จะเป็นแนวทางในการกำหนดจุดหรือบริเวณที่ทีมงานคาดว่าสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ซึ่งจะทำการกำหนดเป็นพื้นที่ที่ต้องมีการประเมิน โดยละเอียดต่อไป

- **การประเมินโดยละเอียด** เป็นการประเมินขั้นตอนหรือบริเวณที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่เกิดความสูญเสียสูงและต้องการปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยการประเมินมวลพลังงานเข้าออกโดยละเอียดเพื่อหาสาเหตุและแหล่งกำเนิดของความสูญเสีย จากนั้นจึงทำรายการของโอกาสในการทำเทคโนโลยีสะอาด (CT option) โดยระบุถึงความเป็นไปได้ต่อไป

- **การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและคัดเลือกทางเลือกที่มีความเหมาะสมที่สุดจากการประเมินด้านเทคนิค เศรษฐศาสตร์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม แล้วนำมาวางแผนการปฏิบัติงาน

- **การนำทางเลือก CT ไปปฏิบัติ** ในขั้นตอนนี้เพื่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดในการนำไปลงมือปฏิบัติจึงต้องมีการกำหนดแผนงานในการทำงานโดยละเอียด โดยระบุเป้าหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติ กรอบของเวลา ผู้รับผิดชอบ รวมถึงค่าใช้จ่ายเนื่องจากต้องมีการนำเสนอเพื่อผ่านความเห็นชอบและอนุมัติให้ดำเนินการจากผู้บริหารระดับสูงของโรงงาน

ในรายงานผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ จะนำเสนอขั้นตอนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป้งขนมจีน บริษัทพุ่มไรชมิต แอนด์ แกรนารี จำกัด (มหาชน) ตามแผนการดำเนินงานการวิจัยซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผนและการจัดตั้งทีมงานจนถึงขั้นตอนการนำทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติโดยรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

3.1 การวางแผนและจัดตั้งทีมงาน

ผู้บริหารโรงงานได้มอบหมายให้บุคลากรของโรงงานจำนวน 5 ท่าน เป็นทีมงานเทคโนโลยีสะอาด ดังมีรายชื่อแสดงในตารางที่ 4.2 ทั้งนี้ ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดจะเป็นผู้ทำหน้าที่ร่วมกับผู้ศึกษาวิจัยในการเก็บและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ตรวจสอบประเมินกิจกรรมของโรงงานตามแนวทางเทคโนโลยีสะอาด การคัดเลือกทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดที่เหมาะสมสำหรับโรงงาน

รวมทั้งให้ข้อมูลสนับสนุนแก่ผู้บริหารในการตัดสินใจคัดเลือกนำเอาทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติใช้ในโรงงานตลอดจนผลักดันให้โรงงานดำเนินงานกิจกรรมเทคโนโลยีสะอาดต่อไป และในขั้นตอนการวางแผน และจัดตั้งทีมงาน ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรและทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงาน เพื่อสร้างความเข้าใจตลอดจนแนวทางปฏิบัติงานและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2552 ณ อาคารเอนกประสงค์ของโรงงาน

ตารางที่ 4.2 รายชื่อทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงาน

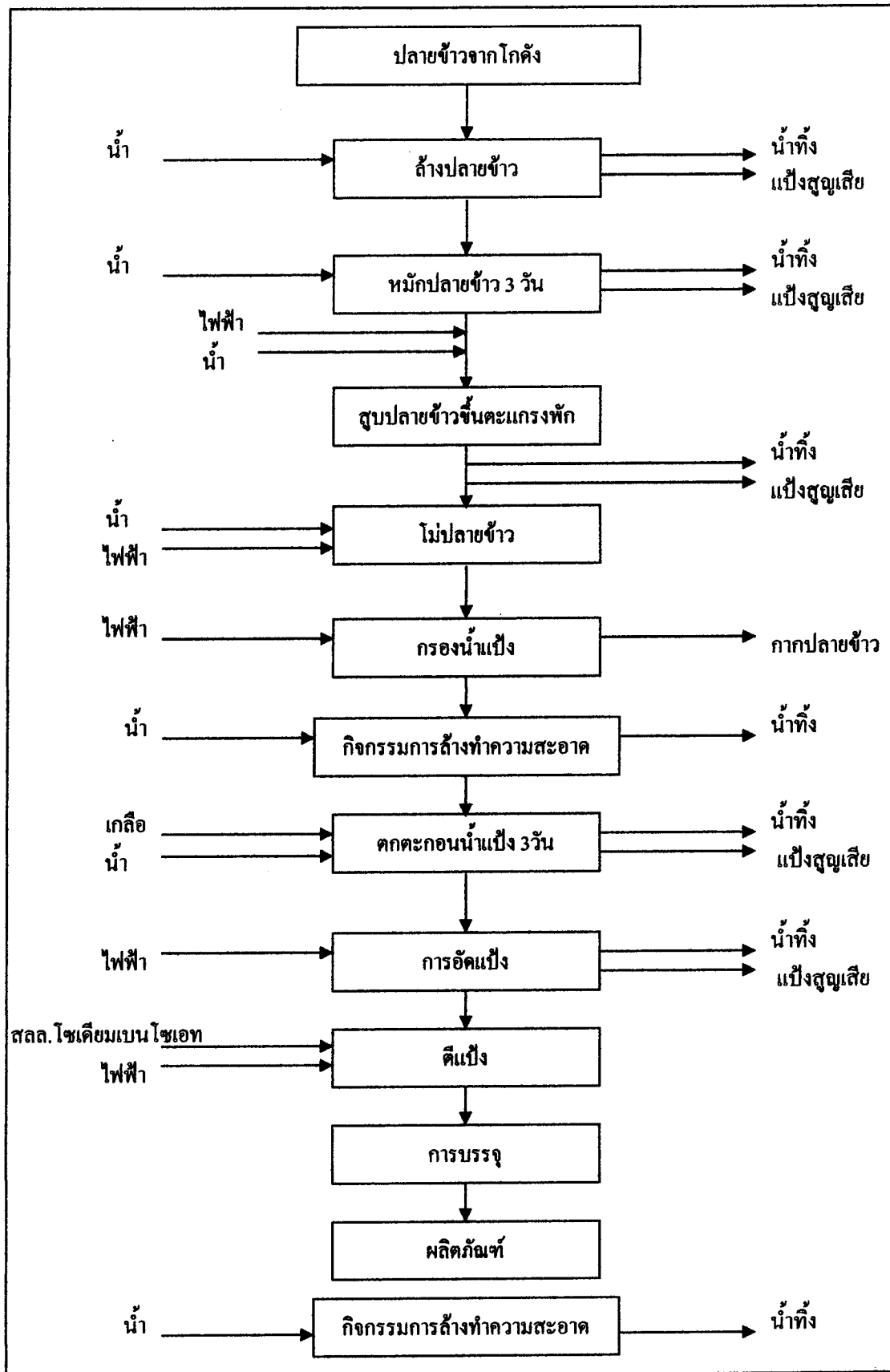
ชื่อ-สกุล	หน้าที่
1. คุณวุฒิไกร ไชยกุล	หัวหน้าทีมเทคโนโลยีสะอาด
2. คุณนาวา แหยมจันทิก	คณะทำงาน
3. คุณพิชิต เทีชรไทย	คณะทำงาน
4. คุณประภิต รวมนใหม่	คณะทำงาน
5. คุณบุญชู ศรีพนม	คณะทำงาน
6. คุณกนกรัตน์ อินจันทิก	คณะทำงาน

3.2 การประเมินเบื้องต้น

ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงานและผู้ศึกษาวิจัยเข้าตรวจประเมินกิจกรรมและการปฏิบัติงานของโรงงานในเบื้องต้น โดยสามารถประเมินมวลเข้า ออกในแต่ละกระบวนการผลิตรวมถึงยังสามารถประเมินจุดและบริเวณที่เกิดการสูญเสียในกระบวนการผลิตแสดงดังภาพที่ 4.7 โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 กระบวนการผลิตและหน่วยการผลิตที่มีการใช้ทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสีย

1) การล้างและหมักข้าว เนื่องจากเป็นขั้นตอนการล้างเพื่อขจัดสิ่งสกปรกออกจากปลายข้าวก่อนเริ่มการผลิตจึงมีการใช้ทรัพยากรน้ำค่อนข้างมาก และการหมักปลายข้าวซึ่งต้องทิ้งไว้ 3 วัน โดยในทุกวันจะมีการล้างปลายข้าววันละ 1 ครั้งจะมีแป้งที่เกิดจากปลายข้าวเปียกปะปนออกมากับน้ำที่ล้างในแต่ละวันลักษณะน้ำทิ้งมีสีขาวขุ่นเล็กน้อย

ภาพที่ 4.7 กระบวนการผลิตแป้งหมัก จุดที่มีการใช้ทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสีย

2) **สูญปลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก** ทรัพยากรหลักที่ใช้คือน้ำ มีการใช้ไฟฟ้า ในส่วนของบ่มที่ใช้สูญปลายข้าว การสูญเสียที่เกิดขึ้นคือแป้งที่ปะปนไปกับน้ำที่ใช้เป็นตัวพาข้าวซึ่ง หลังจากสูญข้าวขึ้นไปไม่หมดบ่อน้ำที่ไหลกลับมาจากตะแกรงพักลงท่อจะถูกปล่อยเป็นน้ำทิ้งซึ่ง พบว่ามีสีขาวขุ่น คือมีแป้งปะปนค่อนข้างมาก

3) **การไม่ปลายข้าวและกรองน้ำแป้ง** ทรัพยากรที่ใช้คือน้ำ โดยใช้ที่ เครื่องไม่ มีการใช้ไฟฟ้าสำหรับเครื่องไม่และตะแกรงกรอง การสูญเสียที่เกิดขึ้นคือกากปลายข้าว ที่ค้างบนตะแกรงร้อนที่ถูกทิ้งไปตามรางระบายน้ำ

4) **ตกตะกอนน้ำแป้ง** น้ำแป้งที่ได้จากการไม่จะถูกทิ้งไว้ให้ตกตะกอนและ เกิดการหมักค่อในบ่อพักเป็นเวลา 3 วัน โดยจะมีการถ่ายน้ำส่วนบนที่เป็นฝ้าทิ้ง และเติมน้ำเข้าไป ในปริมาณเดิมทุกวันทรัพยากรที่ใช้มีน้ำ มีการสูญเสียแป้งปะปนไปกับน้ำทิ้งเล็กน้อย โดยลักษณะ น้ำทิ้งขาวใสมีความขุ่นเพียงเล็กน้อย

5) **การอัดแป้งและตีแป้ง** มีการเติมสารละลายโซเดียมเบนโซเอท และใช้ ไฟฟ้าสำหรับเครื่องอัดแป้งและตีแป้ง ในขั้นตอนอัดแป้งพบการสูญเสียแป้งปะปนไปกับน้ำทิ้งโดย ลักษณะน้ำทิ้งขาวขุ่น และไม่พบการสูญเสียเกิดขึ้นในขั้นตอนการตีแป้ง

6) **การบรรจุแป้ง** ไม่พบการสูญเสียเกิดขึ้นในขั้นตอนการบรรจุ

3.2.2 จุดหรือบริเวณที่ทำให้เกิดการสูญเสีย

จากการตรวจประเมินเบื้องต้น พบจุดที่มีการสูญเสียทรัพยากรต่าง ๆ ของโรงงานที่เกิดจากการกระบวนการดำเนินงานสรุปได้ ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ตารางแสดงการสูญเสียสำคัญ

จุด/กระบวนการที่มีการสูญเสีย	รายการการสูญเสีย
1. การสูญปลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก	แป้งในน้ำทิ้ง
2. การกรองน้ำแป้ง	แป้งในกากข้าว
3. การอัดหมัก	แป้งในน้ำทิ้ง
4. กระบวนการล้างทำความสะอาด	น้ำประปา

3.2.3 คำนีชีวัดการประเมิน

คำนีชีวัดการประเมินด้านประสิทธิภาพการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators หรือ EPIS) ของโรงงานในปัจจุบันก่อนดำเนินการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาดของโรงงานในปัจจุบันก่อนดำเนินการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาด (เดือนกุมภาพันธ์ 2552) แสดงดังตารางที่ 4.4 ซึ่งจะนำไปเปรียบเทียบกับผลหลังจากที่ได้รับการส่งเสริมอีกครั้งหนึ่ง

ตารางที่ 4.4 แสดงคำนีชีวัดการประเมิน

วัตถุดิบและทรัพยากรที่ใช้	ปริมาณ
1. วัตถุดิบสูญเสียไปกับน้ำทิ้งจากกระบวนการ สูบลายขาวขึ้นตะแกรงพัก การ ไม้ และอัดแป้ง	62 กิโลกรัม/ตันปลายขาว
2. น้ำประปา	23.8 ลูกบาศก์เมตร/ตันปลายขาว

หมายเหตุ ปริมาณวัตถุดิบสูญเสียไปกับน้ำทิ้งแสดงดังภาคผนวก ก

3.2.4 การประเมินสาเหตุที่อาจทำให้สูญเสีย

จากการประเมินของผู้ศึกษาวิจัยและทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงานสามารถสรุปและประเมินสาเหตุของการสูญเสียต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตจาก 5 สาเหตุหลักคือ วัตถุดิบ การปฏิบัติงาน เทคโนโลยี ของเสีย และผลิตภัณฑ์ ได้ดังตารางที่ 4.5

3.2.5 ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญ

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมสำคัญของโรงงาน (Significant Environmental Aspect) พบว่ามีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ 2 ประเด็น คือ

- 1) ประเด็นในด้านปริมาณกากของเสียที่ปะปนมากับน้ำทิ้ง ซึ่งประกอบไปด้วยเศษปลายขาว เศษแป้ง ทำให้บ่อดักตะกอนแป้งของโรงงานตื่นเงินเร็วและเกิดต้นทุนเพิ่มขึ้นในการจัดการ
- 2) ประเด็นในด้านการใช้ทรัพยากรน้ำประปาอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพเนื่องจากพบว่าในกระบวนการผลิต และกิจกรรมของโรงงาน มีการใช้น้ำในทุกขั้นตอนของการผลิต ก่อให้เกิดน้ำเสียปริมาณถึง 17.83 ลูกบาศก์เมตร/ตันปลายขาว โดยการใช้ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ผู้บริหารของโรงงาน ได้ตระหนักถึงปัญหาความสำคัญดังกล่าว และมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการจัดการให้ถูกต้องเหมาะสม โดยมีเป้าหมายลดปริมาณการใช้น้ำลงให้ได้ร้อยละ 10 ภายในเดือนมิถุนายน ปี2552

ตารางที่ 4.5 แสดงการประเมินสาเหตุของการสูญเสีย

ส่วนการผลิต	การสูญเสีย	ประเมินสาเหตุการสูญเสีย
การล้าง	1. น้ำประปา	
	1.1 วิธีการล้างและเวลาที่ใช้ล้างยังไม่เหมาะสม ใช้แรงดันน้ำ เป็นตัวดันปลายข้าวจึงต้องเปิดน้ำแรง	เทคโนโลยี
	1.2 เปิดน้ำไหลทิ้งในปริมาณมากตลอดเวลา	วิธีการปฏิบัติ
	1.3 ปิดน้ำไหลทิ้งในปริมาณมากตลอดเวลา	วิธีการปฏิบัติ
สูบลายข้าวขึ้นตะแกรง	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 มีแป้งปะปนไปกับน้ำทิ้ง	เทคโนโลยี
	1.2 ปริมาณข้าวที่ดูดขึ้นตะแกรงพักมากเกินไป	วิธีการปฏิบัติ
	2. น้ำประปา	
2.1 ใช้น้ำในการเติมเพื่อสูบลายข้าวมาก	วิธีการปฏิบัติ	
ไม่ปลายข้าว	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 ซิลเครื่องไม่และดึงรับน้ำแป้งชำรุด	วิธีการปฏิบัติ
	1.2 ช่องว่างระหว่างรางพักข้าวก่อนไม่กับเครื่องไม่กว้างมากเกินไป	เทคโนโลยี
	1.3 กากแป้งที่ทิ้งมีแป้งผสม	วิธีการปฏิบัติ
	2. น้ำประปา	
	2.1 น้ำที่ตีปลายข้าวที่ตะแกรงพักเปิดตลอดเวลา	เทคโนโลยี
ตกตะกอนแป้ง	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 แป้งปะปนกับน้ำที่ปล่อยทิ้ง	วิธีการปฏิบัติ
	2. น้ำประปา	
	2.1 ปริมาณน้ำที่ปล่อยออกและเติมเข้าไม่แน่นอน	วิธีการปฏิบัติ

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ส่วนการผลิต	การสูญเสีย	ประเมินสาเหตุการสูญเสีย
ตีแป้ง	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 กะบะตีปากไม่กว้างพอ แป้งปล้อยจากอัดกระเด็นตกพื้น	เทคโนโลยี
	2. น้ำประปา	
	2.1 ปริมาณน้ำใช้ผสมโซเดียมเบนโซเอท มากเกินไป	วิธีการปฏิบัติ
บรรจุ	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 ประตูปล้อยแป้งที่จุดบรรจุปิดไม่สนิท	เทคโนโลยี
การล้างทำความสะอาดเครื่องจักร	1. วัตถุดิบสูญเสีย	
	1.1 มีแป้งตกค้างในเครื่องจักรต้องฉีดน้ำมาก	วิธีการปฏิบัติ
	2. น้ำประปา	
	2.1 เปิดน้ำไหลทิ้งขณะปฏิบัติงาน	เทคโนโลยี
	2.2 การล้างเครื่องจักรและพื้นใช้น้ำมาก	วิธีการปฏิบัติ
	2.3 ไม่มีการเก็บรวบรวมเศษแป้ง ก่อนการล้างพื้นทำให้ต้องใช้น้ำมากในการฉีด	วิธีการปฏิบัติ
2.4 ก้อนน้ำชำระเสียหาย น้ำหยดสูญเสีย	วิธีการปฏิบัติ	

3.3 การประเมินละเอียด

ผู้วิจัย และทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงาน ได้ร่วมกันเก็บข้อมูลปริมาณ วัตถุดิบ การใช้ทรัพยากร และปริมาณการสูญเสียของการผลิตแป้งขนมจีนของโรงงาน อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดในด้านข้อมูลต่างๆ จึงทำให้การวิเคราะห์สมมูลมวลดำเนินการได้เพียง การวิเคราะห์จุดที่มีการใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงจุดที่ก่อให้เกิดการสูญเสีย และน้ำเสีย เท่านั้น ซึ่งทางทีมงานและผู้วิจัยได้ใช้พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา และจุดสูญเสียที่ตรวจพบจากการตรวจประเมินเบื้องต้น เพื่อคัดเลือกประเด็นที่มีความสำคัญเร่งด่วน และสามารถนำมาปฏิบัติใช้หรือปรับปรุงระบบ / การปฏิบัติงาน / เครื่องจักรและอุปกรณ์ ได้อย่างสอดคล้องกับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงาน โดยในการประเมินละเอียดจะดำเนินการแบ่ง

กิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นกิจกรรมย่อยและประเมิน โอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน ในกิจกรรมย่อยนั้น รวมถึงประเมิน โอกาสของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแบ่งตาม ความเป็นไปได้ในการทำ รายละเอียดแสดงดังต่อไปนี้

3.3.1 ทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาด (CT-Option)

จากการประเมินหน่วยการผลิตต่าง ๆ ในโรงงาน พบโอกาสหรือทางเลือก (CT-Option) ในการทำเทคโนโลยีสะอาดในด้านต่าง ๆ ดังตารางที่ 4.6

3.3.2 โอกาสของเทคโนโลยีสะอาดแบ่งตามความเป็นไปได้ของการกระทำ

ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดทำการแบ่งโอกาสของทางเลือกตามความเป็นไปได้ ตามความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ปฏิบัติในโรงงาน โดยแบ่งเป็นทางเลือกที่สามารถดำเนินการ ได้ทันที ทางเลือกที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม ทางเลือกที่เป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ รายละเอียดแสดงดัง ตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.6 แสดงโอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน

โอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาด	วิธีการของเทคโนโลยีสะอาด	อิทธิพลที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีสะอาด
1. ใช้ลมในการล้างปลายข้าวเพื่อลดปริมาณน้ำ และระยะเวลาในการล้าง	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
2. กำหนดปริมาณน้ำที่ใช้ล้างข้าว ให้เหมาะสม	การจัดการ	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
3. กำหนดเวลาและวิธีการล้างปลายข้าว โดยใช้เวลาล้างประมาณ 20-25 นาที	การจัดการ	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
4. ติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวที่ติดค้าง บนตะแกรงพักข้าวขณะไม่	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
5. ต่อเติมตะแกรงพักปลายข้าวกับเครื่องไม่ให้มีช่องว่างลดลง	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง
6. นำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้น ตะแกรงพักกลับมาใช้ โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแบ่ง	การใช้ซ้ำ	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง
7. นำกากแบ่งบนตะแกรงกรองกลับเข้าไปใหม่และกรองซ้ำ	การใช้ซ้ำ	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง
8. ซ่อมแซมซีลและถังรับน้ำแบ่งที่ชุดไม่ให้ใช้งาน ได้คืออยู่เสมอไม่รั่วไหล	การจัดการ	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง
9. ติดตั้ง timer ที่ปั๊มสูบน้ำขึ้น ไปบนรางพักปลายข้าวให้มีปริมาณที่เหมาะสม	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง
10. ใช้ฟองน้ำเช็ดแบ่งที่เครื่องจักรออก ก่อนการล้างทำความสะอาด	การจัดการ	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
11. เก็บรวบรวมเศษปลาย/แบ่งบริเวณพื้นออกก่อนที่จะใช้น้ำฉีดล้างโดยตรง	การจัดการ	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
12. การติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางแต่ละเส้น	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียน้ำประปา
13. เชื่อมช่องปล่อยแบ่งกับประตูที่เครื่องตีแบ่งให้ติดกัน	เทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์	ลดปริมาณสูญเสียปลาย/แบ่ง

ตารางที่ 4.7 แสดง โอกาสในการทำเทคโนโลยีสะอาดแบ่งตามความเป็นไปได้ในการทำ

โอกาสของการทำเทคโนโลยีสะอาด	หน่วยการผลิต	ดำเนินการได้	ทันที	ต้องศึกษาเพิ่มเติม	เป็นไปได้	ในทางปฏิบัติ
1. ใช้ลมในการล้างปลายข้าวครั้งที่ 1 เพื่อลดปริมาณน้ำ และระยะเวลาในการล้าง	ล้าง/หมักข้าว	√				
2. กำหนดปริมาณน้ำที่ใช้ล้างข้าวให้เหมาะสม	ล้าง/หมักข้าว	√				
3. กำหนดเวลาและวิธีการล้างปลายข้าวโดยใช้เวลาล้างประมาณ 20-25 นาที	ล้าง/หมักข้าว	√				
4. คิดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวที่ติดค้าง บนตะแกรงพักข้าวขณะไม่	ไม่			√		
5. ต่อเติมตะแกรงพักปลายข้าวกับเครื่องไม่ให้มีช่องว่างลดลง	ไม่					√
6. นำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้น ตะแกรงพักกลับมาใช้ โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแข็ง	สูบน้ำขึ้น ตะแกรงพัก			√		
7. นำกากแข็งบนตะแกรงกรองกลับเข้าไปใหม่และกรองซ้ำ	ไม่	√				
8. ซ่อมแซมซีลและถังรับน้ำแข็งที่ชุดไม่ให้ใช้งานได้ดีอยู่เสมอไม่รั่วไหล	ไม่	√				
9. คิดตั้ง timer ที่ปั๊มสูบน้ำขึ้น ไปบนรางพักปลายข้าว ให้มีปริมาณที่เหมาะสม	สูบน้ำขึ้น ตะแกรงพัก					√
10. ใช้ฟองน้ำเช็ดแปรงที่เครื่องจักรออก ก่อนการล้างทำความสะอาด	การล้างรวม	√				
11. เก็บรวบรวมเศษปลาย/แข็งบริเวณพื้นออก ก่อนที่จะใช้น้ำฉีดล้างโดยตรง	การล้างรวม	√				
12. การติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางแต่ละเส้น	การล้างรวม			√		
13. เชื่อมช่องปล่อยแปรงกับประตูที่เครื่องตีแป้งให้ติดกัน	บรรจุ					√

3.4 การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด

สำหรับทางเลือกที่ไม่ต้องลงทุนเลขหรือลงทุนค่า อันได้แก่ การกำหนดวิธีการทำงานที่เหมาะสม อันเป็นการจัดการขั้นพื้นฐานของโรงงาน ได้มีการนำเสนอผู้บริหารเพื่อดำเนินการได้ทันที ส่วนทางเลือกที่ต้องมีการลงทุนเพิ่มเติม ผู้วิจัยและทีมงานจะทำการประเมินเพิ่มเติมโดยประเด็นปัญหาสำคัญที่มีการสูญเสียที่ทางทีมงานได้พิจารณาคัดเลือก เพื่อศึกษาในขั้นตอนการประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด ได้แก่ ประเด็นในด้านการสูญเสียทรัพยากรน้ำ และการสูญเสียแป้ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการผลิตและต้นทุนการผลิตของโรงงาน ดังนั้น ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดและผู้วิจัยจึงได้ร่วมกัน ประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดในกิจกรรมที่ได้คัดเลือกคือกิจกรรมที่ 4 กิจกรรมที่ 12 และกิจกรรมที่ 6

3.4.1 ทางเลือกที่ 4 และ 12 : คิดคั่งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด

โรงงานมีเป้าหมายในการลดปริมาณการใช้น้ำประปา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักที่โรงงานใช้ใน ทุกหน่วยการผลิต เพื่อเป็นการประหยัดทรัพยากรและลดการเกิดมลพิษที่เกิดขึ้นในรูปของน้ำเสีย ทีมงาน เทคโนโลยีสะอาดจึงพิจารณาเกิดคั่งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด

1) การประเมินทางด้านเทคนิค

น้ำที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าว และน้ำที่ใช้ในการทำความสะอาดเครื่องจักร ล้างพื้น จะมีอัตราไหลโดยเฉลี่ย 19.80 ลิตร/นาที ในจุดของการใช้น้ำฉีดปลายข้าวบนรางพัก พบว่า

- น้ำที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าว พนักงานจะมีการเปิดน้ำไว้ตลอดเวลาแม้จะไม่มีปลายข้าวที่ต้องฉีดบนรางพัก สาเหตุเนื่องจาก วาล์วของสายยางอยู่ในตำแหน่งที่ เปิด - ปิด ได้ยาก
- สำหรับสายยางอีกหนึ่งเส้นในกระบวนการผลิตจะใช้เพื่อการฉีดล้างเครื่องจักรและพื้นในกระบวนการผลิต คณะผู้ประเมินเทคโนโลยีสะอาดพบว่าเครื่องจักรและพื้นที่จุดหมายที่ใช้งานอยู่ห่างจากวาล์วของสายยางทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่สะดวกในการเดินมาปิดเมื่อไม่ใช้งานอีกทั้งมีการสูญเสียน้ำโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์ในช่วงของการเดินไปปิดน้ำที่ตำแหน่งวาล์ว

หากทำการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางพนักงานจะสามารถกดเปิด-ปิด น้ำที่ตำแหน่งหรือพื้นที่จุดหมายได้ทันที

2) การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

สำหรับแนวทางการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้กิจกรรมที่วางพัก ข้างและสายยางในกระบวนการผลิตนี้เป็นวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจากเดิมที่มีการใช้สายยาง แบบปลายเปิดที่มีการ เปิดน้ำทิ้งไว้ในขณะที่ไม่มีกิจกรรม โดยจะทำให้ประหยัดน้ำที่ใช้ใน กระบวนการต่าง ๆ ลดปริมาณและ เวลาที่เปิดน้ำโดยไม่มีกิจกรรมทำให้ใช้น้ำได้อย่างคุ้มค่าส่งผล ให้ปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ผลิตมีปริมาณลดลง ลดภาระของระบบบำบัดน้ำเสีย ของโรงงานให้น้อยลง

3) ประเมินทางเศรษฐศาสตร์

สำหรับแนวทางการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางนี้เป็นการใช้หลักการ ของเทคโนโลยีสะอาดในเรื่องของการปรับปรุงอุปกรณ์ เป็นการ ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่าและ ก่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดซึ่งตามแนวทางการดำเนินการนี้จะสามารถลดปริมาณน้ำประปาได้ 82.02 ลบ.ม./เดือน ลดรายจ่ายด้านน้ำประปาได้ 738 บาท/เดือน ลงทุนค่าอุปกรณ์ 400 บาท ระยะเวลาคุ้มทุนภายใน 0.5 เดือน รายละเอียดดังภาคผนวก ข

3.4.2 ทางเลือกที่ 6 : นำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดย ผ่านตะแกรงกรองน้ำแข็ง

จากการประเมินละเอียดที่ได้รวบรวมข้อมูลในการประเมินเบื้องต้นทำให้ ผู้วิจัยและทีมเทคโนโลยีสะอาดเล็งเห็นว่าในน้ำทิ้งจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักมีปริมาณ แปะงูเสียเกิดขึ้นมากที่สุด รองลงไปคือเกิดจากกระบวนการ โม่ ดังแสดงในภาคผนวก ก ซึ่งน้ำทิ้ง ที่มีตะกอนแปะงูปนไปน้นอกจากเป็นการสูญเสียวัตถุดิบ ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแล้ว ยัง เป็นการเพิ่มภาระบำบัดให้กับระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานอีก ด้วยดังนั้นหากดำเนินการตาม ทางเลือกนี้จะสามารถป้องกันตะกอนแปะงูมิให้สูญเสียไปกับน้ำทิ้งโดย สามารถเก็บแปะงูกลับเข้าสู่ กระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณผลิตภัณฑ์ได้

1) การประเมินทางด้านเทคนิค

การนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยให้ผ่าน ตะแกรงกรองน้ำแข็งเพื่อแยกปลายข้าวออกก่อนน้นทางทีมงานเทคโนโลยีสะอาด และผู้ศึกษาได้ ทำการศึกษาแนวทางการนำไปปฏิบัติพบว่าหากมีการนำน้ำที่ต้องปล่อยทิ้งในจุดดังกล่าวที่มีปริมาณ ประมาณ 1 ลบ.ม./ ครั้ง กลับเข้าสู่กระบวนการผลิตในขั้นตอนถัดไปคือการตกตะกอนน้ำแปะงูนั้น จะไม่เกิดการกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์แต่อย่างใด เนื่องจากน้ำดังกล่าวเป็นน้ำประปาที่เดิม

เข้าไปเพื่อใช้ในการพลาสมาเข้าสู่อุปกรณ์โมมิได้มีความสกปรกและมีกลิ่นเหม็นแต่อย่างไร
สำหรับการปฏิบัติงานของพนักงานนั้นพบว่าอาจมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติเพิ่มเติมคือ

- การต่อสายยางกับท่อเพื่อนำน้ำแข็งกลับไปผ่านตะแกรงร่อนก่อนลง
บ่อตกตะกอน
- การเพิ่มเวลาในการปฏิบัติงานโดยต้องใช้เวลาในการสูบน้ำที่อยู่ใน
บ่อล้างข้าวให้ผ่านท่อมาสู่ตะแกรงร่อนแทนการปล่อยทิ้งซึ่งจะใช้เวลา
ประมาณ 10-15 นาที

2) การประเมินด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับแนวทางการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพัก
กลับมาผ่าน ตะแกรงร่อนเพื่อให้สามารถเก็บตะกอนแข็งให้ไปสู่กระบวนการผลิตถัดไปโดยไม่
ปล่อยออกเป็นน้ำทิ้งใน ขณะที่มีตะกอนแข็งอยู่ถึง 67 กก./ลบ.ม. นั้น เป็นการลดของเสียคือ
ตะกอนแข็งซึ่งจะเข้าสู่ระบบบำบัดมีปริมาณลดลงส่งผลให้บ่อตกตะกอนไม่เต็มเร็วและเป็นการ
ลดภาระบำบัดของระบบบำบัดน้ำเสีย ของโรงงานโดยตรง

3) การประเมินด้านเศรษฐศาสตร์

ในหลักการของเทคโนโลยีสะอาดแนวทางการนำน้ำจากกระบวนการ
สูบน้ำ กลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแข็งจะทำให้ปริมาณแข็งทั้งหมดที่อยู่ในน้ำซึ่งจากเดิม
ปล่อยเป็นน้ำทิ้งที่มีปริมาณแข็ง 67 กก./ลบ.ม. กลับเข้ามาสู่ขั้นตอนการตกตะกอนน้ำแข็งได้หมด
เป็นการลดความสูญเสีย วัสดุคืบได้เป็นอย่างดีซึ่งตามแนวทางนี้จะสามารถลดปริมาณการสูญเสีย
ไปกับน้ำทิ้งได้คิดเป็นมูลค่า 11,675 บาท/เดือน ลงทุนค่าอุปกรณ์ 250 บาท ระยะเวลาคุ้มทุน
ทันที รายละเอียดดังภาคผนวก ค

สรุปผลการศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด กิจกรรมการ
ติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด
สะอาด และกิจกรรมการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรง
กรองน้ำแข็ง ในประเด็นค่าใช้จ่ายที่ต้องลงทุนเพิ่มเติม เงินที่สามารถประหยัดได้ ระยะเวลาคุ้มทุน
รวมถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม แสดงดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 สรุปผลการศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด

ลำดับ	รายการเทคโนโลยีสะอาด	เงินลงทุน (บาท)	ประหยัดได้ (บาท/เดือน)	ระยะเวลาคุ้มทุน (เดือน)	ประโยชน์ที่เกิดแก่สิ่งแวดล้อมและโรงงาน
1	การติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยาง	400	738	0.5	- ลดปริมาณการใช้ทรัพยากรน้ำ - ลดปริมาณน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิตและการล้าง
2	การนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้	250	11,675	ทันที	- ลดปริมาณแป่งสูญเสียดังกล่าว - ลดปริมาณกากของเสียในน้ำทิ้ง

3.5 การนำทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติ

3.5.1 แผนปฏิบัติงานเทคโนโลยีสะอาด

การนำทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติในโรงงาน ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดได้จัดทำแผนปฏิบัติงานเทคโนโลยีสะอาดในแต่ละทางเลือก เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการได้อย่างเหมาะสมซึ่งแผนการปฏิบัติจะประกอบไปด้วย วิธีการปฏิบัติ/กิจกรรมที่ต้องทำ บุคลากรหรือหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ งบประมาณ ระยะเวลาในการทำงาน โดยแผนเทคโนโลยีสะอาดของโรงงานมีทั้งหมด 2 แผนกิจกรรม คือ

- 1) แผนกิจกรรมการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายขั้วบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด
- 2) แผนกิจกรรมการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยผ่าน ตะแกรงกรองน้ำแป่ง

รายละเอียดของแผนกิจกรรมแต่ละทางเลือก แสดงดังตารางที่ 4.9 และตารางที่ 4.10 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 แผนกิจกรรมการติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด

วัตถุประสงค์ : การให้นำประปาในกระบวนการผลิตและกิจกรรมการล้างทำความสะอาดอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมาย : ลดปริมาณการใช้น้ำลง ร้อยละ 10

ทางเลือก ที่	กิจกรรม/วิธีการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินการ (2552)	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ
4 และ 12	การติดตั้งหัวฉีดน้ำแรงดันที่ปลายสายยางที่ใช้ฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและการล้างทำความสะอาด	มีค. เมย. พค. มิย. กค. สค.		400 บาท
	1) ศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด	■■■■■	ทีมงาน CT	
	2) ดำเนินการและกำหนดจุดที่จะติดตั้ง	■■■■■	ทีมงาน CT	
	3) ทำงบประมาณเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณา	■■■■■	ทีมงาน CT	
	4) ทำการสั่งซื้ออุปกรณ์และติดตั้ง	■■■■■	ฝ่ายจัดซื้อ	
	5) ทดสอบการใช้งานจริง	■■■■■	พนักงานประจำจุด งาน	
	6) สรุปผลการใช้งานและติดตามผลการปฏิบัติงานใน	■■■■■	ทีมงาน CT	

ตารางที่ 4.10 แผนกิจกรรมการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงฟกกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำเป็ง

วัตถุประสงค์ : การลดการสูญเสียวัตถุดิบไปกับน้ำทิ้ง

เป้าหมาย : ลดปริมาณการสูญเสียวัตถุดิบไปกับน้ำทิ้งได้ทั้งหมด

ทางเลือก ที่	กิจกรรม/วิธีการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินการ (2552)	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ
6	การนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงฟกกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำเป็ง 1) ศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด 2) สำรวจและศึกษาพื้นที่ที่ต้องติดตั้งอุปกรณ์เพิ่มเติม 3) ทำงบประมาณเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณา 4) ทำการสั่งซื้ออุปกรณ์และติดตั้ง 5) ทดสอบการใช้งานจริง 6) สรุปผลการใช้งานและติดตามผลการปฏิบัติงานใน	มีค. เมย. พค. มิย. กค. สค.	ทีมงาน CT ทีมงาน CT ทีมงาน CT ฝ่ายจัดซื้อ พนักงานประจำจุด งาน ทีมงาน CT	250 บาท

3.4.3 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินการส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงานได้รับความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ในโรงงาน ให้เป็นไปตามวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด ตั้งแต่การจัดตั้งทีมงาน การตรวจประเมินเบื้องต้น ตรวจประเมินโดยละเอียด จนสามารถสร้างและคัดเลือกทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาดที่เหมาะสมกับโรงงานได้ จากนั้นโรงงานได้พิจารณำทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาดไปปฏิบัติภายใต้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีทั้งทางเลือกทางด้านเทคนิค และทางเลือกด้านการปรับปรุงการปฏิบัติงานภายในโรงงาน ที่สามารถปฏิบัติได้ทันทีโดยไม่มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น

สรุปประเด็นกิจกรรมได้ดังนี้

- 1) การปรับปรุงวิธีการดำเนินการในหน่วยการผลิตล้างและหมักข้าว เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในด้านการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการ ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้ลมในการล้างข้าวครั้งที่ 1 การกำหนดปริมาณน้ำและกำหนดเวลาที่ใช้ในการล้างที่เหมาะสมในการล้างครั้งที่ 2 และ 3 ซึ่งจะสามารถลดปริมาณการใช้น้ำและปริมาณน้ำเสียลงได้
- 2) การติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยาง สำหรับกิจกรรมการสูบน้ำเข้าพักบนตะแกรงและการล้างทำความสะอาด เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในด้านเทคนิคปรับปรุงอุปกรณ์ นำไปปฏิบัติในโรงงานบริเวณกระบวนการผลิตและการล้างรวม ซึ่งจะสามารถลดปริมาณการใช้น้ำที่หยดลงได้ ร้อยละ 48
- 3) การนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแข็ง เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในด้านการใช้ซ้ำ โดยนำไปใช้ในกระบวนการผลิตอื่น กิจกรรมนี้สามารถปริมาณน้ำที่โรงงานเคยสูญเสียไปกับน้ำทิ้ง 67 กก./ลบ.ม. และยังเป็น การลดปริมาณความสกปรกที่จะเข้าสู่ระบบบำบัดของโรงงานลงได้อีกด้วย
- 4) การซ่อมแซมซีลและถังรับน้ำแข็งที่ชุดโมให้ใช้งานได้ดีอยู่เสมอไม่รั่วซึมเป็นการนำ ทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดในด้านการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการ ไปใช้ในการป้องกันการสูญเสียน้ำ แข็งจากการรั่วซึมของเครื่องจักร โดยกิจกรรมนี้โรงงานได้มอบหมายให้ช่างซ่อมบำรุงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ
- 5) การปรับปรุงการปฏิบัติงานในการล้างเครื่องจักรอุปกรณ์ โดยการทำความสะอาดเครื่องจักรด้วยฟองน้ำเพื่อขจัดเศษแข็งออกก่อน กิจกรรมนี้เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด ในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการ สามารถลดปริมาณการใช้น้ำในการล้างของโรงงานลงได้

6) การเก็บรวบรวมเศษปลายข้าวเศษแป้งบริเวณพื้นออกก่อนทำการฉีดล้างพื้น กิจกรรมนี้เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด ในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการสามารถลดปริมาณการใช้น้ำในการล้างของโรงงานลงได้

ผลสำเร็จจากการดำเนินงานของโรงงาน ในการนำหลักการของเทคโนโลยีสะอาดไปสร้างทางเลือกในการปรับปรุงงานด้านการผลิต การจัดการ และนำไปใช้ในโรงงาน โดยได้รับความร่วมมือจากพนักงานระดับปฏิบัติการทุกคนในองค์กร ทางโรงงานสามารถนำข้อมูลมาเปรียบเทียบโดยใช้ดัชนีวัดการประเมินด้านประสิทธิภาพการใช่วัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators) ของโรงงานระหว่างก่อนและหลังการดำเนินการการใช้เทคโนโลยีสะอาด พบว่าปริมาณการใช้น้ำประปา ต่อตันวัตถุดิบมีการเปลี่ยนแปลงจาก 23.8 ลบ.ม./ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 13.0 ลบ.ม./ตันปลายข้าว ลดลง 10.8 ลบ.ม./ตันปลายข้าว นั้นหมายความว่า ทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าว โรงงานสามารถประหยัดค่าน้ำประปาได้ 97.20 บาท หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24 ตัน/เดือน จะสามารถประหยัดค่าน้ำประปาได้ 2,332.80 บาท/เดือน ในทำนองเดียวกันปริมาณแป้งสูญเสียไปกับน้ำทิ้ง จากเดิม 62 กิโลกรัม/ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 43 กิโลกรัม/ตันปลายข้าว ดังนั้นทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าว จะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียได้ 237.50 บาท หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24 ตัน/เดือน จะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียได้ 5,700.00 บาท/เดือน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4.11 และ 4.12

ตารางที่ 4.11 ตารางแสดงการเปรียบเทียบดัชนีชี้วัดการประเมินก่อนและหลังดำเนินโครงการ

เดือน	ช่วงเวลาโครงการ	วัตถุประสงค์/ทรัพยากร			ดัชนีวัดการประเมิน(EPIs)		
		ปลายข้อ (ต้น/เดือน)	นำประจำ (ลบ.ม./เดือน)	เป้าสูงเสีย (กก./เดือน)	นำประจำ (ลบ.ม./ต้นปลายข้าว)	เป้าสูงเสีย (กก./ต้นปลายข้าว)	เป้าสูงเสีย (กก./ต้นปลายข้าว)
กุมภาพันธ์	ก่อน	24.0	571.0	1,488	23.8	62	
	เฉลี่ย	24.0	571.0	1,488	23.8	62	
มีนาคม	หลัง	36.0	502.0	2,232	13.9	62	
เมษายน		22.5	271.0	1,013	12.0	23	
	เฉลี่ย	29.3	387.0	1,623	13.0	43	

56

ตารางที่ 4.12 ตารางแสดงผลสำเร็จโดยใช้ส่วนต่างของดัชนีวัดการประเมิน (EPIs)

รายการ	ดัชนีวัดการประเมิน(EPIs)			เฉลี่ยเป็นเงินที่ประหยัดได้ ¹⁾		
	ปริมาณก่อนที่CT ปรับก่อนหลังที่CT	ปริมาณหลังที่CT	ส่วนต่าง(Δ EPIs)	หน่วย	(บาท/ต้นปลายข้าว)	(บาท/เดือน)
นำประจำ	23.8	13.0	10.8	(ลบ.ม./ต้นปลายข้าว)	97.20	2,332.80
เป้าสูงเสีย	62	43	19	(กก./ต้นปลายข้าว)	237.50	5,700.00

หมายเหตุ¹⁾ จำนวนเงินที่ประหยัดได้ต่อเดือนคิดเทียบโดยยึดกำลังผลิตของเดือน กุมภาพันธ์ เป็นฐาน คำนวณประจำ 9.0 บาท/ลบ.ม. ราคาปลายข้าว 12.50 บาท/กก.

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าอิสระในหัวข้อเรื่อง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน (Implementation of Clean Technology for Vermicelli Factory) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเกิดความรู้ มีการพัฒนา และปรับปรุงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแป้งขนมจีนโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าตามหลัก และวิธีการของเทคโนโลยีสะอาดซึ่งมีวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าอิสระแบบการศึกษาวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) โดยเป็นการศึกษาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานแป้งขนมจีนที่ตั้งอยู่ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 แห่ง คือ บริษัท ปทุมไรชมิลแอนด์ แกรนารี จำกัด(มหาชน) ดำเนินการประยุกต์ใช้หลักและวิธีการทางเทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการผลิตและบริหารจัดการตามคู่มือของการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดหรือเทคโนโลยีสะอาดที่เป็นที่ยอมรับนำไปสู่การปฏิบัติจริง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ดัชนีชี้วัดการประเมินทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators ; EPIs) ด้านวัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ ที่โรงงานใช้ต่อหน่วยวัตถุดิบ เช่น น้ำประปา ปริมาณวัตถุดิบที่สูญเสียเป็นของเสีย เป็นต้น เปรียบเทียบข้อมูลในช่วงก่อนดำเนินการศึกษาและหลังการศึกษา ที่ได้รับการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน

1. สรุปผลการวิจัย

โรงงานแป้ง บริษัท ปทุมไรชมิลแอนด์ แกรนารี จำกัด(มหาชน) ได้เข้าร่วมการศึกษาค้นคว้าอิสระในหัวข้อเรื่อง ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานผลิตแป้งขนมจีนระหว่างวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2552 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2552 ภายในระยะเวลาดังกล่าวผู้วิจัยได้เข้าไปให้คำปรึกษาทางวิชาการตลอดจนการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องเทคโนโลยีสะอาด แก่ทีมงานเทคโนโลยีสะอาดและพนักงานของโรงงาน ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2552 หลังจากที่โรงงานได้รับเรื่องที่จะต้องดำเนินการแล้ว ผู้วิจัยและทีมงานเทคโนโลยีสะอาดของโรงงานได้เก็บข้อมูลความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นตลอดช่วงระยะเวลาของการศึกษาผลการประเมินและสรุปข้อมูล พบว่า

1.1 จากการตรวจประเมินเบื้องต้นเพื่อหาสาเหตุการสูญเสียทรัพยากรในโรงงานผลิตแป้งขนมจีน จากส่วนการผลิตทั้งหมด พบจุดที่เกิดการสูญเสียในกระบวนการผลิต

ทั้งสิ้น 19 จุดที่ โดยเมื่อประเมินจาก 5 สาเหตุหลักตามหลักการของเทคโนโลยีสะอาด พบว่า สาเหตุของการสูญเสียที่เกิดขึ้นมาจาก 2 สาเหตุคือ

- สาเหตุที่เกิดจากวิธีการปฏิบัติงาน 12 จุด
- สาเหตุที่เกิดจากเทคโนโลยี 7 จุด

1.2 จากการนำหลักการเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการสามารถลดค่าใช้จ่ายของโรงงานตัวอย่างในด้านค่าน้ำประปาได้ดังนี้

- การติดตั้งหัวฉีดที่ปลายสายยางลดปริมาณน้ำประปาได้ 82.02 ลบ.ม./เดือน คิดเป็นค่าน้ำประปาที่ลดลงได้ 738 บาท/เดือน ลงทุนค่าอุปกรณ์ 400 บาท ระยะเวลาคุ้มทุนภายใน 0.5 เดือน
- ปริมาณการใช้น้ำประปา ต่อตันวัตถุดิบของโรงงานมีการเปลี่ยนแปลงจาก 23.8 ลบ.ม./ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 13.0 ลบ.ม./ตันปลายข้าว ลดลง 10.8 ลบ.ม./ตันปลายข้าว หมายถึง ทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าว โรงงานสามารถประหยัดค่าน้ำประปาได้ 97.20 บาท
- หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24 ตัน/เดือน จะสามารถประหยัดค่าน้ำประปาได้ 2,332.80 บาท/เดือน

1.3 จากการนำหลักการเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการสามารถลดค่าใช้จ่ายของโรงงานตัวอย่างด้านการสูญเสียวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตได้ดังนี้

- การนำน้ำจากกระบวนการสุบข้าวขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้ใหม่สามารถลดปริมาณแป้งที่สูญเสียไปกับน้ำทิ้งลงได้ 67 กก./น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม. คิดเป็นมูลค่า 11,675 บาท/เดือน ลงทุนค่าอุปกรณ์ 250 บาท ระยะเวลาคุ้มทุนทันที
- ปริมาณแป้งสูญเสียไปกับน้ำทิ้ง จากเดิม 62 กิโลกรัม/ตันปลายข้าว ลดลงเหลือ 43 กิโลกรัม/ตันปลายข้าว หมายถึง ทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าวจะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียลงได้ 237.50 บาท
- หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24 ตัน/เดือน จะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียลงได้ 5,700 บาท/เดือน

1.4 จากการนำหลักการเทคโนโลยีสะอาดไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการคิดเป็นยอดรวมค่าใช้จ่ายที่ลดลงได้ ทุกการผลิต 1 ตันปลายข้าวเท่ากับ 334.7 บาท หากโรงงานผลิตโดยใช้ปลายข้าว 24 ตัน/เดือน จะสามารถลดมูลค่าการสูญเสียลงได้ 8,032.4 บาท/เดือน

1.5 โรงงานสามารถปรับปรุงแก้ไขของค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต การบริหารจัดการให้ถูกต้องตามมาตรฐานและข้อกำหนดสำหรับเทคโนโลยีสะอาด ซึ่ง ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ คือ

- การปรับปรุงวิธีการดำเนินการ ในหน่วยการผลิตการล้างและหมักข้าว
- การติดตั้งหัวฉีดน้ำที่ปลายสายยางสำหรับกิจกรรมการฉีดปลายข้าวบนรางพักข้าวและสายยางที่ใช้ในการล้างทำความสะอาด
- การนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแป้ง
- การซ่อมแซมซีลและถังรับน้ำแป้ง ที่ซุก โมไม่รั่วซึม
- การทำความสะอาดเครื่องจักรด้วยฟองน้ำเพื่อขจัดเศษแป้งออกก่อนการล้าง
- การเก็บรวบรวมเศษปลายข้าวเศษแป้งบริเวณพื้นออกก่อนทำการฉีดล้างพื้น

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการโรงงานผลิตแป้งขนมจีน การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือต้องการหาสาเหตุการสูญเสียทรัพยากร และเพื่อลดค่าใช้จ่ายของโรงงานหลังการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาด

ในขั้นตอนของการประเมินละเอียดต้องมีการจัดทำสมมูลมวลแต่ด้วยข้อจำกัดในด้านข้อมูลต่างๆ จึงทำให้การวิเคราะห์สมมูลมวลดำเนินการได้เพียงการวิเคราะห์จุดที่มีการใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงจุดที่ก่อให้เกิดการสูญเสีย และน้ำเสียเท่านั้น

จากผลการประเมินของสาเหตุของการสูญเสีย วิธีการปฏิบัติงานเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการสูญเสียในการผลิตมากที่สุด โดยพบว่า จาก 19 จุดการสูญเสีย มี 12 จุดที่เกิดการสูญเสียจากวิธีการปฏิบัติงานที่ยังไม่เหมาะสม

การเปรียบเทียบผลการดำเนินการ โดยดัชนีชี้วัดการประเมินสำหรับน้ำประปามีปริมาณการใช้ต่อตันปลายข้าวลดลงอย่างชัดเจนในเดือนมีนาคมซึ่งเป็นเดือนที่ได้รับการเริ่มมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงาน และลดลงต่อเนื่องในเดือนเมษายน ส่วนของดัชนีวัดการประเมินแป้งสูญเสียในเดือนมีนาคม ปริมาณมิได้ลดลงเนื่องมาจากอยู่ในช่วงการนำเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้ใหม่ การนำเสนอแผนรวมถึงกระบวนการจัดซื้ออุปกรณ์ ซึ่งแล้วเสร็จและเริ่มดำเนินการได้ในเดือนเมษายนจึงทำให้ดัชนีวัดการประเมินแป้งสูญเสียลดลงเพียง 1 เดือนเท่านั้น อีก

ทั้งในการดำเนินกิจกรรมเพื่อลดปริมาณแปงสูญเสี่ยังเป็นเพียงการลดปริมาณการสูญเสี่ยจากกระบวนการเดียว คือการสูญปลายข้าวขึ้นตะแกรงพักแค่จุดการสูญเสี่ยที่ การ โม่ และอัดแป้งยังมีได้ ทำการสร้างทางเลือกเพื่อศึกษาและดำเนินการ

ข้อจำกัดของงานวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ไม่สามารถควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้สมบูรณ์ เช่น ขั้นตอนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการผลิต ถึงแม้ทางผู้วิจัยจะเลือกวิธีการป้องกันมลพิษที่เหมาะสมนำเสนอผู้บริหารไปแล้วหากแต่ในการลงมือปฏิบัติตามทางเลือกที่เสนอ จะต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้บริหาร โรงงานด้วยว่าจะนำไปปฏิบัติหรือไม่ ดังนั้นจึงอาจเป็นข้อจำกัดในการสรุปผลของการวิจัยอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปรต่าง ๆ

ปัญหาและอุปสรรค

หลังจากการที่ผู้วิจัยเข้าใจความรู้ ความเข้าใจ คำแนะนำ ตลอดจนสร้างแนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสะอาดที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในโรงงานแก่ทีมงานเทคโนโลยีสะอาด ได้พบประเด็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการศึกษา สรุปได้ดังนี้

- 1) ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษามีความจำกัด จึงทำให้แผนการดำเนินกิจกรรมเทคโนโลยีสะอาดมีความกระชั้นชิด ทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดที่ต้องใช้ระยะเวลาในการติดตามผลจึงไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครอบคลุมทันตามระยะเวลาที่มี อีกทั้งในช่วงเดือน เมษายนทางโรงงานมีวันหยุดมาก กำลังการผลิตลดลง ทำให้การติดตามการประเมินรายละเอียดในแต่ละประเด็นปัญหาของกิจกรรมต่างๆ ในเชิงลึก ไม่สามารถกระทำได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- 2) พนักงานมีการหมุนเวียนกันเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการผลิตแข่งขันมเงิน ซึ่งบางคนในโรงงาน ยังไม่เข้าใจในหลักและกระบวนการของเทคโนโลยีสะอาด การรณรงค์กิจกรรมด้านต่างๆ เช่น การประหยัดน้ำ การลดการสูญเสี่ยวัตถุดิบจากกระบวนการผลิต จึงมีความไม่ต่อเนื่องส่งผลให้การปฏิบัติตามทางเลือกที่เสนอไว้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
- 3) ทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาด (CT Options) บางทางเลือกไม่สามารถประเมินออกมาเป็นค่าใช้จ่ายที่ลดลงได้ เช่น การซ่อมแซมซีลและถังรับน้ำแป้ง รวมถึงการปรับเปลี่ยน วิธีการล้างทำความสะอาดโดยการทำความสะอาดเบื้องต้น ส่งผลให้ไม่สามารถวัดประสิทธิภาพการประหยัดค่าใช้จ่ายออกมาเป็นตัวเลขของแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการได้
- 4) ทางโรงงานมีการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเฉพาะในส่วนของวัตถุดิบ และทรัพยากร ซึ่งประกอบด้วย ปริมาณกำลังการผลิต ปริมาณวัตถุดิบ ปริมาณน้ำประปาที่ใช้

รวมถึงปริมาณไฟฟ้าที่โรงงานใช้ แต่มิได้มีการศึกษาหรือเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิต เช่นปริมาณของเสีย คุณสมบัติของน้ำเสีย จึงทำให้การประเมินปริมาณการสูญเสียในกระบวนการผลิตไม่สามารถนำข้อมูลก่อนและหลังดำเนินการศึกษามาเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน รวมถึงการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการประเมินค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้ อาจไม่สามารถกระทำได้อย่างแม่นยำ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การดำเนินการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในโรงงานอุตสาหกรรม จะไม่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงหากโรงงานไม่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหลังจากจบการดำเนินการศึกษาดังนั้นการพัฒนาและรักษาโครงการเทคโนโลยีสะอาดไว้จึงมีความสำคัญ และทางโรงงานควรมีการดำเนินการเก็บข้อมูลที่สำคัญต่างๆ เพิ่มเติม ได้แก่ ปริมาณของเสีย คุณสมบัติของน้ำเสีย ซึ่งจะช่วยให้โรงงานสามารถวิเคราะห์ผลและใช้เป็นข้อมูลในการประเมินต่างๆ ได้แม่นยำมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้พนักงานทุกคนในโรงงาน มีความรู้ความเข้าใจในหลักและกระบวนการของเทคโนโลยีสะอาด ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรมที่โรงงานได้ดำเนินการอยู่แล้วเช่นกิจกรรมข้อเสนอแนะเป็นแรงจูงใจซึ่งจะส่งผลให้ได้รับความร่วมมือและประสบความสำเร็จในการรณรงค์กิจกรรมด้านต่างๆ เช่น การประหยัดน้ำ การลดของเสีย รวมถึงการได้รับข้อมูลทางเลือกของเทคโนโลยีสะอาดใหม่ๆ ที่มีประโยชน์ต่อโรงงานและสิ่งแวดล้อม

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดของโรงงานในอนาคตมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่

2.2.1 ควรมีการเพิ่มเติมการประเมินรายละเอียดในแต่ละกิจกรรมต่างๆ ในเชิงลึกให้ครบถ้วนทุกกิจกรรมซึ่งจะทำให้โรงงานรับทราบถึงสาเหตุการการสูญเสีย ปัญหาที่เกิดในกิจกรรมต่างๆ ที่ครบถ้วนทุกประเด็น และสามารถวางแผนการจัดการ ได้อย่างครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์

2.2.2 พิจารณาเพิ่มเติมดัชนีชี้วัดการประเมินด้านประสิทธิภาพการใช้น้ำวัดคุณภาพและทรัพยากรต่างๆ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Indicators ; EPIs) เช่น ปริมาณน้ำเสีย (ลูกบาศก์เมตร/ตันวัตถุดิบ) ปริมาณของเสีย (กิโลกรัม/ตันวัตถุดิบ) เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมโรงงานอุตสาหกรรม (2544) เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม
กรุงเทพมหานคร สำนักเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมโรงงาน
- _____ (2549) หลักปฏิบัติเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด(การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการ
ป้องกันมลพิษ) สำหรับอุตสาหกรรมรายสาขาแปง์ชนมจีน กรุงเทพมหานคร
กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อม
(IN GROUP) (2541) คู่มือเทคโนโลยีสะอาดสำหรับประชาชน สถาบันสิ่งแวดล้อม
อุตสาหกรรมสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- _____ (2543) คู่มือเทคโนโลยีสะอาดสำหรับประชาชน เล่มที่ 2 สถาบันสิ่งแวดล้อม
อุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- ฉัฐสุดา สิงหนณี (2548) “การประเมินโอกาสทางเทคโนโลยีสะอาดในการผลิตแชมพูสมุนไพร
ประจำคึกควาย : กรณีศึกษาชมรมรักษ์สมุนไพรลำปาง” การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญา
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ฉพล คงเจริญ (2547) "การส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในวิสาหกิจขนาดกลางและ
ขนาดย่อม" การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ถนอม ไชยวงศ์ (2546) “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการผลิตถั่วเหลืองฝักสดแช่แข็ง”
การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีการอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชเนศ ศรีสถิตย์ (2549) เทคโนโลยีสะอาดและการนำไปใช้เพื่อลดต้นทุนการผลิต
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชำระรัตน์ มุ่งเจริญ (2541) "เทคโนโลยีสะอาด เครื่องมือสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของอุตสาหกรรม"
วารสารส่งเสริมเทคโนโลยี 25, 138 (เมษายน-พฤษภาคม) : 65-70
- นนท์ สำราญทรัพย์ (2549) “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการผลิตข้าวโพด
หวานบรรจุกระป๋อง” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา วิทยา
ศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- เนตรนภิส ตันเต็มทรัพย์ (2547) "การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดเพื่อลดการใช้น้ำใน
อุตสาหกรรมอาหาร" วารสารศูนย์บริการวิชาการ 12, 3-4 (กรกฎาคม-ธันวาคม) :
21-25
- พัฒนา มุลพฤกษ์ (2545) การป้องกันและควบคุมมลพิษ กรุงเทพมหานคร ชิกม่า ดีไซน์ กราฟฟิค
ลาวิณย์ ไกรเดช (2546) "ขนมจีน อาหารไทย-ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม
ไทย" ใน ภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบสานพัฒนาไทย:ที่ระลึกงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
ทบวงมหาวิทยาลัยครั้งที่ 5 วันที่ 24-26 มกราคม 2546 หน้า 84-86
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2541) คู่มือการตรวจประเมินเทคโนโลยีสะอาด กรุงเทพมหานคร ฝ่าย
ธุรกิจและสิ่งแวดล้อม
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2541) คู่มือเทคโนโลยีสะอาดสำหรับประชาชน
กรุงเทพมหานคร สถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม
- สมทรง อินสว่าง (2544) การป้องกันมลพิษและการผลิตที่สะอาดเพื่อลดของเสียและลดการใช้น้ำ
ในโรงงานอุตสาหกรรม" ใน ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการคุณภาพน้ำในโรงงาน
อุตสาหกรรมหน่วยที่ 13 หน้า 121-173 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
- สายรุ้ง จินดนา (2547) "การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการจัดการน้ำเสียและหมุนเวียน
กลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิตของบริษัทเครื่องสุขภัณฑ์" วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อรอนงค์ นัยวิกุล (2547) ชั่ว : วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ปริมาณวัตถุบิสซูญเสียไปกับน้ำทิ้ง

การคำนวณปริมาณวัตถุดิบสูญเสียไปกับน้ำทิ้ง จาก 3 จุด คือ กระบวนการสูบลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก การ โม่ และอัดแป้ง

แสดงรายละเอียดได้ดังนี้

กระบวนการสูบลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก จากการทดลองภาคสนามและห้องปฏิบัติการ

1. โรงงานมีปริมาณน้ำทิ้งจากกระบวนการสูบลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก 1.045 ลบ.ม. / 1.8 ตัน
ปลายข้าว

2. น้ำทิ้งปริมาตร 1 ลิตรจากกระบวนการสูบลายข้าวขึ้นตะแกรงพักเมื่อนำมาปั่นเหวี่ยงเท
ส่วนใสทิ้งและนำแป้งที่ตกตะกอนมาชั่งน้ำหนัก

พบว่าแป้งมีน้ำหนัก 176 กรัม (น้ำหนักแป้งรวมความชื้น)

เมื่อนำแป้งที่ได้ไปหาค่าความชื้น พบว่าแป้งมีค่าความชื้น ร้อยละ 61.9

ดังนั้นในแป้ง 100 กรัม มีน้ำหนักแป้ง(แห้ง) = 100-61.9

= 38 กรัม

คิดเป็นน้ำหนักแป้ง(แห้ง)/น้ำทิ้ง 1 ลิตร = $\frac{176 \times 38}{100}$
= 67 กรัม

หรือ น้ำหนักแป้ง(แห้ง) 67 กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม.

3. จำนวนหาน้ำหนักแห้งของแป้งที่สูญเสียไปกับน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตขั้นตอน
ดังกล่าว / 1.8 ตันปลายข้าว

= 1.045 ลบ.ม. x 67 กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม. = 70.02 กิโลกรัม/1.8 ตันปลายข้าว

∴ น้ำหนักแห้งของแป้งสูญเสียจากกระบวนการสูบลายข้าวขึ้นตะแกรงพัก(กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาย
ข้าว = 70 กิโลกรัม

การโม่

1. การเก็บข้อมูลจากภาคสนามพบว่า กากปลายข้าวที่ค้างบนตะแกรงร้อนและทิ้งเป็นของ
เสียจากกระบวนการโม่ มีน้ำหนัก 54 กิโลกรัม/การ โม่ปลายข้าว 1.8 ตัน(น้ำหนักกากรวมความชื้น)

2. นำกากที่ได้ มาทำการอบโดยตู้อบเพื่อหาความชื้น

พบว่าในกากปลายข้าว มีความชื้น ร้อยละ 49.8

ดังนั้นในกากปลายข้าว 100 กรัม มีน้ำหนักปลายข้าว(แห้ง) = 100-49.8

= 50.2 กรัม

3. จำนวนหาน้ำหนักแห้งของปลายข้าวที่สูญเสียจากน้ำหนักกากปลายข้าว 54 กิโลกรัม/
การ โม่ปลายข้าว 1.8 ตัน

กากปลายข้าว 100 กรัม มีน้ำหนักปลายข้าว(แห้ง) = 50.2 กรัม

$$\begin{aligned} \text{จาก 54,000 กรัม (54 กิโลกรัม) มีน้ำหนักปลาข้าว(แห้ง)} &= \frac{50.2 \times 54,000}{100} = 27,108 \text{ กรัม} \\ \text{ปรับเป็นหน่วยกิโลกรัม} &= 27,108/1,000 \\ &= 27.1 \text{ กิโลกรัม} \end{aligned}$$

∴ น้ำหนักแห้งของปลาข้าวสูญเสียจากการไม่(กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาข้าว = 27 กิโลกรัม
การอัดแข็ง

1. โรงงานมีปริมาณน้ำทิ้งจากกระบวนการอัดแข็ง 1.565 ลบ.ม. / 1.8 ตันปลาข้าว
2. น้ำทิ้งปริมาตร 1 ลิตรจากกระบวนการอัดแข็งเมื่อนำมาปั่นเหวี่ยงเพื่อส่วนใสทิ้งและ

นำแข็งที่ตกตะกอนมาชั่งน้ำหนัก

พบว่าได้น้ำหนักแข็ง 19.50 กรัม (น้ำหนักแข็งรวมความชื้น)

เมื่อนำแข็งที่ได้ไปหาค่าความชื้น พบว่าแข็งมีค่าความชื้น ร้อยละ 49.4

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้นในแข็ง 100 กรัม มีน้ำหนักแข็ง(แห้ง)} &= 100 - 49.4 \\ &= 50.6 \text{ กรัม} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{คิดเป็นน้ำหนักแข็ง(แห้ง)/น้ำทิ้ง 1 ลิตร} &= \frac{19.5 \times 50.6}{100} \\ &= 9.87 \text{ กรัม} \end{aligned}$$

หรือ น้ำหนักแข็ง(แห้ง) 9.87 กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม.

3. จำนวนหาน้ำหนักแห้งของแข็งที่สูญเสียไปกับน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตขั้นตอนนี้
ดังกล่าว / 1.8 ตันปลาข้าว

$$= 1.565 \text{ ลบ.ม.} \times 9.87 \text{ กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม.} = 15.4 \text{ กิโลกรัม/1.8 ตันปลาข้าว}$$

∴ น้ำหนักแห้งของแข็งสูญเสียจากกระบวนการอัดแข็ง (กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาข้าว
= 15 กิโลกรัม

สรุป ปริมาณวัตถุดิบสูญเสียจาก 3 กระบวนการ

1. การสูบน้ำขึ้นตะแกรงพัก(กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาข้าว = 70 กิโลกรัม
2. การไม่(กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาข้าว = 27 กิโลกรัม
3. การอัดแข็ง (กิโลกรัม)/1.8 ตันปลาข้าว = 15 กิโลกรัม

รวมปริมาณวัตถุดิบสูญเสีย เมื่อกับ 112 กิโลกรัม / 1.8 ตันปลาข้าว

∴ ปริมาณวัตถุดิบสูญเสีย(กิโลกรัม)/ ตันปลาข้าว = 112/1.8 = 62 กิโลกรัม

ภาคผนวก ข

การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดทางเลือกที่ 4 และ 12

การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด

ทางเลือก : การติดตั้งหัวฉีดน้ำที่ปลายสายสำหรับกิจกรรมการสูบน้ำขึ้นตะแกรงและสายยาง
ล้างทำความสะอาด

แนวทางแก้ไข กิจกรรมการใช้น้ำเปิดบนตะแกรงพักข้าวและการล้างทำความสะอาด

ประเมินได้ดังนี้ จากการทดลองภาคสนาม

ก๊อกรักรรดา (สายยางขนาด 3/4) มีปริมาณน้ำ 19.8 ลิตร/นาที

ก๊อกรักรรดาเมื่อสวมหัวฉีด มีปริมาณน้ำ 9.6 ลิตร/นาที

สามารถลดปริมาณการใช้น้ำลงได้ร้อยละ 48

ดังนั้นในการประเมินการลดปริมาณน้ำใช้ในครั้งนี้ จะประเมินจากประสิทธิภาพการลดปริมาณน้ำใช้ที่ร้อยละ 48 เพื่อหาจุดคุ้มทุนที่ใช้เวลานานที่สุด ที่จะคืนทุนเป็นตัวเลขอ้างอิง

1. จากข้อมูลเวลาในการเปิดน้ำที่ตะแกรงพักข้าว = 3 ชม. = 180 นาที

•• ใช้น้ำที่รางพักข้าว = 180 นาที x 19.8 ลิตร
= 3,564 ลิตร = 3.56 ลบ.ม./วัน

2. เวลาการล้างทำความสะอาดเครื่องจักรของโรงงาน = 1.5 ชั่วโมง = 90 นาที

โรงงานมีสายยางฉีดน้ำเพื่อล้างทำความสะอาด 2 เส้น

•• ใช้น้ำในกระบวนการล้าง /วัน = 90 นาที x 19.8 ลิตร x 2 (เส้น)
= 3,564 ลิตร = 3.56 ลบ.ม./วัน

โรงงานทำงาน 24 วัน ปริมาณน้ำใช้ต่อเดือนเท่ากับ 170.88 ลบ.ม./เดือน

หากติดตั้งหัวฉีดน้ำในกิจกรรมการเปิดน้ำบนตะแกรงพักข้าวและการล้างทำความสะอาด
เครื่องจักร อุปกรณ์ จะสามารถลดปริมาณการใช้น้ำได้ร้อยละ 48

ปริมาณการใช้น้ำ ลดลงเหลือ 88.86 ลบ.ม./เดือน

ประหยัดน้ำได้ 82.02 ลบ.ม./เดือน

เมื่อประเมินเป็นค่าน้ำประปาต่อเดือน โรงงานซึ่งมีค่าใช้จ่ายของน้ำประปาที่ 9 บ./ลบ.ม.

จะประหยัดค่าน้ำลงได้ = 82.02 ลบ.ม. X 9 บ. = 738 บาท/เดือน

ราคาหัวฉีดที่จำหน่ายในท้องตลาดอยู่ในช่วง 150-200 บาท/หัว

ถ้าโรงงานนำหัวฉีดมาติดตั้งที่สายยางที่ใช้ในกิจกรรมการเปิดน้ำที่ตะแกรงพักข้าวและการ
ล้างทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องจักร ซึ่งมีอยู่ 2 จุด ค้ำยกกัน

ค่าลงทุนในการซื้อหัวฉีด 400 บาท

ลดค่าน้ำประปาได้ 738 บาท/เดือน

ระยะเวลาในการคืนทุน = $400 / 738 = 0.5$ เดือน

ภาคผนวก ค

การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาดทางเลือกที่ 6

การประเมินและศึกษาความเหมาะสมของทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด

ทางเลือก : นำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้โดยผ่านตะแกรงกรองน้ำแข็ง
แนวทางแก้ไข กิจกรรมการนำน้ำจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักกลับมาใช้

ประเมินได้ดังนี้ จากการทดลองภาคสนามและห้องปฏิบัติการ

1. โรงงานมีปริมาณน้ำทิ้งจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพัก 1.045 ลบ.ม. / 1.8 ต้น
ปลายข้าว
2. น้ำทิ้งปริมาตร 1 ลิตรจากกระบวนการสูบน้ำขึ้นตะแกรงพักมีแข็งสูญเสียน้ำหนัก 176
กรัม (น้ำหนักแข็งรวมความชื้น)

$$\begin{aligned} \text{เมื่อนำแข็งที่ได้ไปหาความชื้น พบว่าแข็งมีค่าความชื้น ร้อยละ} & 61.9 \\ \text{ดังนั้นในแข็ง 100 กรัม มีน้ำหนักแข็ง(แห้ง)} & = 100-61.9 \\ & = 38 \text{ กรัม} \end{aligned}$$

$$\text{คิดเป็นน้ำหนักแข็ง(แห้ง)ในแข็ง 176 กรัมจากน้ำทิ้ง 1 ลิตร} = \frac{176 \times 38}{100}$$

$$\therefore \text{น้ำหนักแข็ง(แห้ง)ในน้ำทิ้ง 1 ลิตร} = 67 \text{ กรัม}$$

$$\text{หรือ น้ำหนักแข็ง(แห้ง) 67 กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม.}$$

3. น้ำหนักแห้งของแข็งที่สูญเสียไปกับน้ำทิ้ง / 1.8 ต้นปลายข้าว
= 1.045 ลบ.ม. x 67 กิโลกรัม/น้ำทิ้ง 1 ลบ.ม.
= 70.02 กิโลกรัม

$$\begin{aligned} \therefore \text{น้ำหนักแห้งของแข็งสูญเสีย(กิโลกรัม)/ ต้นปลายข้าว} & = 70.02 \text{ กก. / 1.8 ต้น} \\ & = 38.9 \text{ กิโลกรัม/ต้น} \end{aligned}$$

$$\text{หากโรงงานใช้ปลายข้าวผลิต} = 24 \text{ ต้น/เดือน}$$

$$\text{ดังนั้นน้ำหนักแข็ง(แห้ง)ที่สูญเสียไปกับน้ำทิ้ง} = 934 \text{ กิโลกรัม/เดือน}$$

เมื่อประเมินเป็นค่าวัตถุดิบต่อเดือน ที่ราคาปลายข้าว 12.50 บาท/กิโลกรัม

$$\text{คิดเป็นมูลค่า} = 934 \text{ กก.} \times 12.50 \text{ บาท}$$

$$= 11,675 \text{ บาท/เดือน}$$

เมื่อใช้สายยางต่อจากท่อน้ำแข็งเพื่อนำน้ำแข็งกลับเข้าสู่บ่อพักโดยใช้สายยางความยาว 3 เมตร
ราคาสายยางที่ใช้ต่อจากท่อน้ำแข็งกลับมายังถังพักอยู่ที่ 250 บาท

โรงงานจะสามารถนำแข็งสูญเสียกลับมาเป็นผลิตภัณฑ์ได้ โดยมีระยะเวลาในการคืนทุน

$$= 250/11,675 = 0.02 \text{ เดือน หรือ ทันที}$$

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาววรรษยา พุทธิรัตน์
วัน เดือน ปี	31 สิงหาคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	วท.บ.(วิทยาศาสตร์ชีวเคมี) มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2541
สถานที่ทำงาน	บริษัทปทุมโรชมิต แอนด์ แกรนารี จำกัด (มหาชน) อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่ง	ผู้จัดการแผนกประกันและควบคุมคุณภาพ